

Representaatioita eläimistä ja inhimillisestä valikoiduissa espanjankielissä eläinsaduissa

Essi Nuutinen

Pro gradu –tutkielma

Kulttuurien tutkimuksen tutkinto-ohjelma, folkloristiikka

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Huhtikuu 2023

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck –järjestelmällä

Pro gradu -tutkielma

Kulttuurien tutkimuksen tutkinto-ohjelma, folkloristiikka

Essi Nuutinen

Representaatioita eläimistä ja inhimillisestä valikoiduissa espanjankielisissä eläinsaduissa

57 s

Tämä pro gradu -tutkielma tarkastelee eläinten representaatioita valikoimistani ja suomeksi kääntämistäni espanjankielisistä eläinsaduista muodostuvassa tutkimusaineistossa keskittyen ketun hahmoon. Eläinsaduissa toimijat ovat antropomorfisia eläinhahmoja, joiden representaatioita sekä eläimyyttä että vastavuoroisesti inhimillisyyttä tarkastelen tutkielmassani. Tutkimusaineistona käyttämäni eläinsadut valikoin espanjankielisten satujen kokoelmateoksesta *Cuentos Populares Españoles*.

Tarkastelen tutkimusaineistoni eläinsatuja tutkimusmetodeina käyttämäni lähiluvun, laadullisen sisällönanalyysin ja teemoittelun menetelmin. Tutkielmani sijoittuu folkloristisen kerronnantutkimuksen ja satujen tutkimuksen kentille. Teoreettisena viitekehyksen tutkielmalleni antaa puolestaan fenomenologis-hermeneuttinen perinne. Tutkielmani täydentää tutkimusta espanjankielisistä eläinsaduista, joita ei-natiivi tutkija on harvoin tutkinut. Lisäksi tutkielmani toimii ikkunana espanjankielisiin eläinsatuihin, joten tavoitteena on tiedon ja ymmärryksen lisääminen. Tämän tutkielman painopiste on tulkinnessa ja pohdinnassa.

Eläinsaduille tyypillistä on esittää ketju tapahtumia ottamatta kantaa niiden moraalisuuteen. Siten tilannekuvaukset ilman moraalista johdattelua mahdollistavat yksilön oman pohdinnan ja johtopäätösten tekemisen. Viihdearvon lisäksi eläinsatuja on voitu käyttää katalysaattoreina debateille, jossa erilaisten näkökantojen puolesta voi argumentoida menemättä henkilökohtaisuuksiin ja vailla kummankaan osapuolen asettumista puolustusosalle.

Sadut representoivat kettua pääasiassa kolmella tavalla: 1. petturimaisena ja ovelana, 2. huijattuna ja 3. auttajana. Eläimyyttä kuvataan eläinsatujen hahmojen avulla niiden toiminnan motivaattorien kautta, jolloin eläimiä ohjaavat erityisesti metsästämiseen ja selviytymiseen liittyvät vaistot. Eläinsaduissa siten representoidaan inhimillisten piirteiden lisäksi myös eläimellisiä piirteitä, vaikka toimijoina ovat antropomorfiset hahmot. Eläimisyys on toissijaisessa asemassa, mutta havaittavissa. Inhimillisiä piirteitä eläinsaduissa ovat esimerkiksi eläinten välinen sota sekä neuvonpito.

Avainsanat: eläinsatu, representaatio, motiivi, aktori, eläimisyys, antropomorfinen

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Tutkimuskysymykset	7
1.2	Tutkijan positio	8
1.3	Eläinsadut	10
2	Aiempaa tutkimusta	17
2.1	Folkloristinen kerronnantutkimus	19
2.2	Satujen tutkimus	20
2.3	Satuja ketusta	21
3	Teoreettinen viitekehys ja metodologia	24
3.1	Keskeiset käsitteet	25
3.2	Lähiluku	27
3.3	Laadullinen sisällönanalyysi	29
3.4	Teemoittelu	30
4	Eläinhahmojen representaatioita ja satujen piirteitä	31
4.1	Tutkimusaineisto	32
4.2	Kettu	38
4.3	Muut eläimet	42
4.4	Oveluuden representaatio	45
4.5	Sukupuoliaspekti	47
5	Lopuksi	50
	Lähteet	53

1 Johdanto

Tässä työssäni tarkastelen kielitieteilijä ja folkloristi Aurelio Macedonio Espinosa vanhemman kolmiosaisen *Cuentos Populares Españoles* –kokoelmasta valitsemiani eläinsatuja. Sadut mielletään nykyään lapsille suunnatuksi viihteeksi, vaikka alun perin ne olivat kaikkien ikäryhmien ajanvietettä. Satujen kautta välitetään moraalisia opetuksia, arvoja, normeja, ihanteita ja paheksunnan kohteita. Kansansadussa tekijä ja kertoja ovat tuntemattomia, kun taas nykyaikaisissa taidesaduissa tekijä on tunnettu. Usein sadun jokainen kertoja on muokannut kuulemaansa jonkin verran. Erilaisia satutyyppejä ovat ihme-, eläin-, legenda-, novelli-, pila- ja keijusadut.¹ Kansanomaisissa saduissa, jotka sisältävät julmaa, väkivaltaista tai seksuaalista kerrontaa, havaitaan niiden pääasiassa aikuisille suunnattu luonne.² Sadun ja tarinan erona voidaan pitää totuudellisuutta, sillä tarinoita kerrotaan totena toisin kuin satuja.³

Folkloristi Satu Apo määrittelee sadun kertomuslajina alkuperältään eurooppalaiseksi ja osaksi euraasialaiseksi. On tärkeää käsittää sadut niin suullisesti kuin myös kirjallisesti kerrottuna.⁴ Useilla satujen elementeillä ja motiiveilla on esihistorialliset juuret. Satujen kertomisen tarkoituksena on ollut niin viihde, kuin myös yhteiskunnan kritisointi ja sen ivaaminen. Kaikkina aikakausina, kaikissa yhteiskunnissa ja yhteiskuntaluokissa on ihmisille yhteisiä piirteitä, joita on kuvattu ja arvosteltu satujen avulla.⁵ Satujen kertojien elämismailma ja heidän tuntemansa genrekonventiot ovat muokanneet satuja niiden käyttökotekstien mukaan.⁶ Satujen tehtävänä on ollut niin sanotun luonnollisen status quon palauttaminen ja vahvistaminen, sillä yritykset sen muuttamiseksi kuvataan epäonnistuvan.⁷

Tutkielmani on monitieteinen, sillä erityisesti sekä folkloristiikan että kirjallisuustieteen aloilla tutkitaan satuja. Lisäksi satuja on jonkin verran tutkittu kasvatustieteessä ja vähemmissä määrin muilla aloilla. Tutkielmani kuuluu kuitenkin folkloristiikan alaan, koska en tutki satuja kirjallisuuden lajina, vaan tarkastelemieni eläinsatujen sisältöä. Kansansadut ovat osa vernakulaaria kulttuuria, jonka tutkiminen kuuluu erityisesti folkloristiikan kenttään.

---

¹ Kivilaakso 2010; Pedrosa 2010: 553.

² Rausmaa 1996: 11.

³ *Tieteen termipankki 30.3.2023: Folkloristiikka: satu.*

⁴ Apo 1986: 5, 17.

⁵ Espinosa 1946: 242.

⁶ Apo 2012: 27.

⁷ Mann 2009: 40.

Satuja on monesti ylenkatsottu ja niiden kulutus nähty rahvaanomaisena ajanvietteenä kontrastina korkeakulttuurille, jota edustavat esimerkiksi näytelmät ja ooppera.⁸

Folkloristi Alan Dundesin mallia mukaillen on analyysini pohdiskelevaa tulkintaa, eikä pyri selittämään tai osoittamaan kausaatiota absoluuttisesti, vaan sen sijaan pohtia ja ehdottaa mahdollisia merkityksiä. Dundesin mukaan folkloristisessa tutkimuksessa tärkeää on kunnollinen aineiston identifiointi, jonka jälkeen on mahdollista tehdä vakuuttavia tulkintoja. Dundes kutsuu päätelmiä mieluummin tulkinnoiksi, sillä selittäminen ei jätä tilaa mahdollisille muille merkityksille.⁹

Sivuan tutkielmassani kielitieteellisiä seikkoja, kuten sanojen alkuperiä eli etymologioita, jotka sisältävät tiedonjyväsiä sanojen luonteesta ja merkityksistä. Etymologioiden avulla saadaan selville, millaisia piirteitä eläimiin on liitetty. Lisäksi voidaan pohtia, kuinka eläimen olemus ja toiminta vaikuttavat siitä muodostuviin käsityksiin.¹⁰

Eläimen nimestä voidaan vetää johtopäätöksiä sen kulttuurisesta tarkoituksesta. Nimeen liittyviä mielleyhtymät voivat olla kuvallisia, toiminnallisia tai tarinallisia.¹¹ Kuvauksiin eläimistä on aina liitetty sekä aitoja että kuviteltuja piirteitä, sillä ihminen tulkitsee eläintä omien inhimillisten linssiensä läpi. Eläin on ihmisen käsitysten ja tunteiden projisoinnin kohde. Sen sijaan fiktionaalinen eläin, joka on siihen projisoitujen aitojen ja kuviteltujen piirteiden summa, toimii välineenä käsitellä inhimillistä.¹² Fiktionaalisen eläimen käsitettä avaan lisää myöhemmin.

Lisäksi tutkielmani sivuaa ihmistieteellisen eläintutkimuksen kenttää, sillä

alalla tehtävä tutkimus keskittyy kuvaamaan, tulkitsemaan sekä kriittisesti tarkastelemaan esimerkiksi eläinten asemaa ja merkityksiä kulttuurissamme ja yhteiskunnassamme, eläinten representaatioita, ihmisen ja eläimen välistä vuorovaikutusta sekä eläinten toimijuutta. Tutkimuksen kohteet voivat olla konkreettisia tai symbolisia, todellisia tai fiktiivisiä, ja ne voivat sijoittua ajallisesti niin historiaan, nykypäivään kuin tulevaisuuteenkin.¹³

---

⁸ Kurke 2011: 18–19.

⁹ Dundes & Bronner 2007: 68.

¹⁰ Kaarlenkaski 2021: 342.

¹¹ Bettini 2013: 197.

¹² Ibid.: 143; Kaarlenkaski 2021: 335; Uther 2006: 136.

¹³ Kaarlenkaski & Ung-Lanki 2013: 7.

Kulttuurihistorioitsija Tajja Kaarlenkasken mukaan perinneaineistojen tarkastelun kohdistaminen ihmiskeskeisestä kohti ei-inhimillisen inkluusiota olisi tavoiteltavaa ihmistieteellisen eläintutkimuksen kannalta.¹⁴

Espanjassa kerrottavat sadut ovat mielenkiintoisia, koska Iberian niemimaa oli arabien hallinnassa useiden vuosisatojen ajan, joten paikalliset sadut ovat sekoittuneet ja saaneet vaikutteita arabialaista alkuperää olevista saduista. Lisäksi merkittävää Iberian niemimaalta peräisin olevilla saduilla on paikallisten juutalaispopulaatioiden vaikutteet.¹⁵

Tutkielmani täydentää espanjankielisten satujen tutkimusta, sillä kaikki löytämäni tutkimukset aiheesta on tehnyt natiivi tutkija lukuun ottamatta keskiaikaista motiivi-indeksiä espanjalaisista kansansaduista, josta kerron myöhemmin lisää. Positioni tutkijana on siis ulkopuolinen sekä vieraskielinen, joten saatan kiinnittää huomioni seikkoihin, joita natiivi ei välttämättä huomioisi. Mielestäni suomalaisten tutkijoiden on tärkeää tehdä tutkimusta vieraskielisistä aineistoista muiden muassa niistä mahdollisesti nousevien uusien näkökulmien vuoksi. Uudensuomalaisia näkökulmia voidaan puolestaan soveltaa vaikkapa suomenkielisiin aineistoihin, jolloin esimerkiksi vertaileva tutkimus mahdollistuu.

Analyysimenetelminä käytän lähilukua ja laadullista sisällönanalyysia, joiden avulla selvitän ilmiöitä, joita ei tekstistä muutoin välttämättä havaittaisi. Satuja tulkittaessa käytän myös teemoittelua analyysini tukena. Satujen keskeisten teemojen tuntemus on tärkeää, koska tällöin voidaan huomata esimerkiksi millaisissa konteksteissa eri hahmot esiintyvät. Teemoittelussa aineistossa toistuvista ja keskeisistä aiheista muodostetaan ryhmiä, joita voidaan tarkastella yksityiskohtaisemmin.¹⁶ Tunnistan saduissa toistuvia aineksia ja järjestän ne teemoittain.

Kertovien tekstien, joihin sadutkin lukeutuvat, ymmärretään kuvaavan tuottajiensa maailmankuvaa ja ajattelua. On tärkeää asettaa hahmojen tulkinnat kontekstiinsa, sillä niiden käsittäminen atomaarisiksi¹⁷ ei ole tutkimuksen kannalta mielekäästä. Aihelman asema ja sen tehtävä tekstikokonaisuudessa ovat tärkeitä huomioon otettavia seikkoja, sillä niiden tarkastelu kontekstista kokonaan erillisinä saattaisi antaa jopa vääristyneitä tuloksia.¹⁸

---

¹⁴ Kaarlenkaski 2021: 342.

¹⁵ Espinosa 1946: 243.

¹⁶ Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.

¹⁷ Muista tekstikokonaisuuden temaattisista yksiköistä riippumaton.

¹⁸ Apo 1990: 62, 71.

1.1 Tutkimuskysymykset

Valitsin Espinosan kokoelman sen kattavuuden vuoksi ja koska sitä on tarkoitettu käytettäväksi folkloristiikan alan tutkimuksessa.¹⁹ Lisäksi siihen viitataan useissa satuja käsittelevissä teoksissa, kuten kielitieteilijä ja folkloristi Ralph Steele Boggs teoksessaan *Index of Spanish Folktales* sekä kirjallisuudentutkija José Manuel Pedrosa artikkelissaan *Iberian Traditions of International Folktale*. Espinosa (1880–1958) toimi Stanfordin yliopiston professorina ja hän oli erikoistunut Espanjan ja Latinalaisen Amerikan folkloreeseen. Kuten Espinosan kokoelman nimi²⁰ jo kertoo, ovat siinä käsitellyt sadut suosittuja espanjankielisillä alueilla ja siksi päätyneet kokoelmaan.

Eläinsaduissa minua kiinnostaa, millaisia ominaisuuksia ja piirteitä eri eläimillä kuvataan olevan ja pohdin perusteita niille. Ominaisuudet, kuten ketun viekkaus ja karhun tyhmyys, ovat suomalaisille tuttuja. Keskitän analyysini ketun hahmoon sen erityispiirteiden vuoksi ja tarkastelen, miksi kettua kuvataan muista eläimistä poikkeavalla tavalla. Kettu erottuu muista kokoelman eläinsatujen hahmoista poikkeuksellisenä siihen liitettyjen piirteiden variaation vuoksi. Lisäksi kettu-sana kuvataan usein feminiinimuodossa sen alkuperäisen maskuliinimuodon sijaan, mikä on poikkeuksellista, sillä muiden hahmojen kohdalla kyseistä eroa ei ole havaittavissa.

Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen kokoelmasta tutkimusaineistokseni valitsemieni ja kääntämieni espanjankielisten eläinsatujen piirteitä fokusoiden analyysini ketun hahmoon satujen kontekstissa. Tutkielmani primäärisenä tutkimuskysymyksenä on, mitä valikoimani eläinsadut kertovat eläimistä ja millaisin keinoin eläimiä kerrotaan. Analysoin ketun hahmoa tarkimmin ja vertaan sen suhdetta muihin hahmoihin.

Järjestän aineistoa identifioimalla tarkastelemissani eläinsaduissa olevia motiiveja ja niiden avulla rekonstruoin aineistoni satujen välittämää kuvaa maailmasta ja sen toimijoista. Tutkielmassani huomioin motiivi-indeksin sukupuolittuneisuuden, jonka vuoksi tarkastelen sukupuoliaspektia saduissa omassa kappaleessaan.²¹ Käsitän kuitenkin espanjankielistä aineistoa tutkittaessa motiivi-indeksin ongelmien olevan vähäisemmät kielessä käytettävien

---

¹⁹ Espinosa 1946: 34.

²⁰ Suom. *Suosittuja espanjalaisia satuja*.

²¹ Ks. esim. Lundell 1989: "The Motif-Index in general (1) overlooks gender identity in its labeling of motifs, thus lumping male and female actions or characters under the same, male-identified heading or (2) disregards female activity or (3) focuses on male activity at the cost of female".

feminiini- ja maskuliinimuotojen takia, mikä puolestaan selkiyttää sukupuoli-aspektin tarkastelua.

En siis käsittele kaikkia Espinosan kokoelman eläinsatuja, vaan olen valikoinut sellaisia, joissa kettu on merkittävässä roolissa. Koska päädyin valitsemaan sadut ketun hahmon mielenkiintoisuuden takia, mukailevat tutkielmani päätelmät otantaa. Ketun hahmo on kiinnostava, koska se esiintyy 36 sadussa feminiinisenä ja sen sijaan maskuliinisenä vain viidessä. Pohdin, miksi kettu on feminiininen moninkertaisesti suuremmassa määrässä satuja maskuliiniseen verrattuna.

Kettuun siis liitetään monipuolisesti erilaisia piirteitä muihin hahmoihin nähden, joiden piirteet ovat enemmän samankaltaisia sadusta toiseen. Tutkielmani toimii ikkunana espanjankielisiin eläinsatuihin niiden tyhjentävän tulkinnan sijaan. Tässä tapauksessa on siis huomioitava tutkielman rajallisuus. Tutkielmani perusteella ei voi vetää absoluuttisia johtopäätöksiä espanjankielisistä eläinsaduista, niissä esiintyvistä hahmoista tai niiden kertomistarkoituksista. Paino tässä tutkielmassa on nimenomaan tulkinnallisuudessa ja pohdinnassa.

1.2 Tutkijan positio

Sadut ovat aina kiehtoneet minua ja yhdistän tutkielmassani espanjan kielen osaamiseni satujen tutkimukseen. Kielitaitoni on hyödyllinen satuja tulkittaessa, sillä usein käännettyssä versiossa joudutaan turvautumaan erilaisiin sanavalintoihin kuin alkuperäisessä tekstissä, mikä saattaa muuttaa lauseen merkitystä. Suoraan alkuperäistekstistä tehdyt tulkinnat ovat luotettavampia välikäsien puuttumisen vuoksi. Kääntäjän tekemät kielelliset valinnat ohjailevat aina lukijaa saamaan tietynlaisia käsityksiä tai herättelemään tietynlaisia tunteita. Ihmisten käsityksiin eri eläinlajeista vaikuttavat muiden muassa eläinsaduista tutut mielikuvat.

Tutkin espanjalaisia eläinsatuja etic-näkökulmasta eli ei-natiivin linssien läpi. Puhun espanjaa vieraana kielenä, mikä vaikuttaa tapaan käsittää tekstiä. Se voi kuitenkin olla etu, koska ulkopuolisen on mahdollista huomata jotakin sellaista, jota kulttuurin sisällä oleva, emic-näkökulman omaava, ei huomaa. On huomioitavaa, ettei puhdasta objektiivista tietoa ole

laadullisen tutkimuksen ollessa kyseessä, vaan tutkimusasetelma on aina tutkijan oman subjektiivisen ymmärryksen tulosta.²²

Perustana ymmärrykselle on esiymmärrys eli se, miten ilmiö tai kohde ymmärretään ennestään. Siksi fenomenologis-hermeneuttisen perinteen mukaan ymmärtäminen ei ala tyhjästä, vaan esiymmärryksestä. Kerron fenomenologis-hermeneuttista perinteestä tarkemmin 3. kappaleessa.²³ Esiymmärrykseni Espanjasta, sen kulttuurista ja ihmisistä perustuu omiin kokemuksiini, kielenoppimisen yhteydessä opettajien kautta välitettyyn tietoon ja populaarikulttuuriin. Vierailin ensimmäisen kerran Espanjassa yläkouluiässä ja toisen kerran lukion jälkeen. Jälkimmäisellä kerralla asuin Madridissa kaksi kuukautta espanjalaisen perheen luona. Kielen opiskelun aloitin lukion alkaessa ja olen jatkanut opintoja aina yliopistoon saakka. Espanjalaiseen populaarikulttuuriin olen tutustunut erilaisten tv-sarjojen ja musiikin kautta osin omatoimisesti ja osin opettajan välityksellä espanjan kursseilla.

Folkloristiikan lisäksi kiinnostuksenkohteitani ovat historia, kielitiede ja psykologia. En tässä tutkielmassa viittaa historian, kielitieteen tai psykologian alojen kirjallisuuteen tai teorioihin, sillä katson parhaaksi pro gradu -tutkielman tarkoituksiin pitäytyä folkloristiikan kentällä rönsyilyn välttämiseksi. Tulevaisuudessa poikkitieteellinen tutkimus kyseisten alojen teorioita ja metodeja soveltamalla voisi osoittautua hedelmälliseksi.

Potentiaalinen ongelma, jonka näen tutkielmalleni, on kielellinen. En ole natiivi kielen osaaja, joten en välttämättä ymmärrä kaikkea samalla tavalla kuin äidinkielenään espanjaa puhuvat, mikä voi olla sekä hyvä että huono asia: voin ymmärtää jonkin asian kokonaan väärin tai jopa löytää aivan uuden puolen siitä. Tekstin virheellinen tulkitseminen ja kääntäminen virheellisesti ovat siis mahdollisia ongelmia tutkielmani tapauksessa. Kääntäessä vieraskielistä tekstiä ei tarvitse pyrkiä täydelliseen vastaavuuteen, vaikkakin mahdollisimman alkuperäisen kaltainen teksti onkin päämääränä.²⁴

Kääntäessä vierasta kieltä on varmistettava, ettei teksti sisällä vääristymiä, jotka voivat johtaa kulttuuriseen loukkaantumiseen. Esimerkiksi tietty sana tai ilmaisu voi olla hyvin loukkaava tietyssä kulttuurissa, mutta se voi olla hyväksyttävä toisessa. Lisäksi vierasta kieltä kääntäessä on omien ideologioiden vaikutus käännökseen minimoitava. Esimerkkinä omien ideologisten

---

²² Tuomi & Sarajärvi 2018: 20.

²³ Ibid.: 35.

²⁴ Roth 1998: 249.

näkemyksen interventtiosta käännökseen ovat 1990-luvulla käännetty *Arabian Nights* -sadut, jotka toimivat feministisen ja monikulttuurisen agendan aktualisoijina.²⁵

Tulkintaani vaikuttavat omat käsitykseni sekä eläimistä että maailmasta yleensä. Kiinnitän huomiota enemmän tiettyihin seikkoihin, kuten sukupuoliaspektiin, lähes kaikissa kuluttamissani medioissa, sillä arvoihini kuuluvat liberaalitus ja feminismi. Eläinten käsittäminen subjekteina ja eläinten oikeudet ovat minulle erittäin tärkeitä.

Näistä lähtökohdista käsin tulkitsen kaikkea lukemaani pyrkien objektiivisuuteen minimoiden vinoutuneita ja asenteellisia tulkintoja. Oma tulkintaa evaluoidessa pyrkimys objektiivisuuteen ei kuitenkaan koskaan täysin toteudu, sillä jokainen katsoo maailmaa omien yksilöllisten linssiensä läpi. Tämä hyvin inhimillinen tosiasia on otettava huomioon mitä tahansa tutkimusta tehdessä.

1.3 Eläinsadut

Monista muista satujen lajeista poiketen eläinsadut ovat usein vain yksi- tai kaksiepisoisia.²⁶ Ne ovat usein opettavaisia satuja inhimillisistä tapahtumista, joissa toimijoina ovat eläimet. Faabeleita käytetään synonyymina eläinsaduille²⁷, mutta kaikissa faabeleissa toimijat eivät välttämättä ole eläimiä, joten erotan ne tässä tutkielmassa eläinsaduista. Terminologisesti faabelia ja eläinsatua kuitenkin käytetään keskenään vaihtokelpoisesti.²⁸ Faabeleilla on aina didaktinen merkitys, mutta eläinsatuja kerrotaan niiden itsensä, hovin ja ajanvietteen vuoksi.²⁹

Eläinsadut ovat tunnettuja väkivaltaisuudestaan. Eläinsadussa esitetään ketju tapahtumia, muttei kommentoida niiden moraalisuutta. Tilannekuvaukset vailla moraalista johdattelua antavat tilaa omalle pohdinnalle ja johtopäätösten tekemiselle. Koska tulkinta jätetään yksilölle, saattaa esimerkiksi psykopatiaan taipuvainen tulkita sadun täysin eri tavoin kuin vahvasti empaattinen. Psykopatiaan taipuvainen voi tulkita sadun vaikkapa machiavellistisiin keinoihin kannustavana, koska niiden avulla päämäärä saavutetaan vähin ponnisteluin. Eläinsatuja on myös voitu käyttää katalysaattoreina debateille, jossa erilaisia näkökantojen

---

²⁵ Bacchilega 2012: 457.

²⁶ Rausmaa 1996: 11.

²⁷ Esimerkiksi espanjaksi eläinsatua kutsutaan usein nimellä *fábula* ja englanniksi *fable*; joskus myös suomeksi faabelista ja eläinsadusta puhutaan toistensa synonyymeina.

²⁸ *Tieteen termipankki 27.09.2022: Nimitys:eläinsatu*; Schwarzbaum 1979: 5.

²⁹ Schwarzbaum 1979: 5.

puolesta on mahdollista argumentoida menemättä henkilökohtaisuuksiin ja ilman kummankaan osapuolen asettumista puolustuskskannalle.

Eläinsatuja löytyy kaikista maailmankolkista ja kulttuurikerroksista, ja niiden on arveltu olevan jopa vanhimpia kansansadun tyyppejä.³⁰ Espinosa jakaa eläinsadut kahteen pääryhmään: toteemisiin, joihin kuuluvat myytit sekä perimätieto, ja aisoposlaisiin³¹, joissa eläimet on inhimillistetty.³² Tutkimusaineistoni sadut kuuluvat jälkimmäiseen kategoriaan.

Aisopos on tarunomainen kreikkalainen tarinankertoja ja hänen sanotaan eläneen viidennellä vuosisadalla ennen ajanlaskun alkua. Aisopos on tunnettu moraalisisista eläinsaduistaan, jotka on todennäköisesti kerätty monista eri lähteistä.³³ Kuvaavampi termi sanalle aisoposlainen olisi paikallaan, sillä se antaa liiaksi kunniaa Aisopokselle, jota mahdollisesti ei ole edes ollut olemassa, ja siten vääristää mielikuvaa satujen alkuperästä. Vaikka Espinosa käyttää sanaa aisoposlainen, huomauttaa hän, että sadut ovat hyvin todennäköisesti vanhempaa alkuperää.³⁴

Aisopokseen liitetyistä saduista hyvänä esimerkkinä toimii Suomessakin tunnettu satu ketusta ja pihlajanmarjoista, joka antiikin Kreikassa viidennellä vuosisadalla ennen ajanlaskun alkua tunnettiin muodossa kettu ja viinirypäleet. Kyseinen satu on nykytiedon valossa vieläkin vanhempi ja alkuperältään sumerilainen, jonka versio puolestaan kertoo koirasta ja taateleista. Lisäksi eläinsatuja, jotka ovat antiikin kreikkalaisia vanhempia, tunnetaan Intian, Lähi-idän ja Egyptin alueilta.³⁵ Huvittavan sadun suomalaisesta versiosta tekee sen järjettömyys. Versio ei välitä alkuperäistä ajatusta kovin tehokkaasti, sillä pihlajanmarjat ovat jo lähtökohtaisesti happamia. Se, että kettu näreissään sanoo pihlajanmarjojen olevan happamia, on itse asiassa päätelmänä oikea, eikä näin ollen kuvaa kognitiivista dissonanssia, kuten sadun oli alun perin tarkoitus.

Keskiajan kuluessa eläinsadut muuttuivat länsi-Euroopassa sisällöllisesti. 1100-luvulla kirjoitetusta *Ysengrimuksesta* lähtien eläimet eivät enää olleet pelkästään niihin tiivistyneiden piirteiden summia, vaan enemmänkin yksilöitä, joilla oli pysyvät nimet. Esimerkkeinä susi *Ysengrimus*³⁶, koira *Roonel* ja kettu *Reynaert*³⁷. Tekstejä, joissa kyseiset hahmot olivat

---

³⁰ Schwarzbaum 1979: 1, 37; Leach & Fried 1949: 61.

³¹ Esp. *Esópico*; eng. *Aesopian*.

³² Espinosa 1947: 241.

³³ Castrén & al. 2000: 20.

³⁴ Espinosa 1946: 241.

³⁵ Rausmaa 1996: 12.

³⁶ Vaihtoehtoisesti *Ysengrin* tai *Ysingrijn*.

³⁷ Vaihtoehtoisesti *Reinardus*, *Renart* tai *Reynard*.

päähenkilöinä, kutsutaan eläineepoksiksi³⁸. Allegorisen runoelman muotona eläineepoksissa henkilöhahmoina toimivat eläimet. Eläinsaduista kehittyneet eläineepokset sisältävät enemmän aikaa ja paikkaan sidottuja, ja joskus satirisoituja, vertauskuvia aikalaistapahtumista.³⁹ Eläimet kuitenkin toimivat silti välittäjinä syvemmille tarkoituserille. Myös eläinten ulkomuodot ja käyttäytymistavat on tarkoitettu tulkittavaksi allegorisesti.⁴⁰

Suomalaisten kansansatujen tutkija Pirkko-Liisa Rausmaa kertoo eläinsaduissa kyseenalaistettavan yleisesti hyvinä pidettyjä ominaisuuksia, kuten nöyryyttä, myötätuntoa ja hurskautta, jotka eivät eläinsatujen moraalin mukaan välttämättä olekaan tavoiteltavia attribuutteja. Eläinsatujen mukaan pikemminkin viekkaus, oveluus, viisaus, sopeutuminen ja mukautuminen vallitseviin oloihin ovat tavoiteltavia ominaisuuksia. Muista satukategorioista eläinsadut eroavat siten, ettei hyvää aina palkita tai pahaa rankaista. Eläinsadussa ei myöskään ole ihmesadulle tyypillistä hyvän ja pahan kaksijakoa.⁴¹

Eläinsaduilla pyritään opettamaan ja varoittamaan. Eläinsatujen yleisin funktio on moraalididaktinen, sillä niissä konkretisoidaan ylenkatsomisen ja ajattelemattomuuden seuraukset.⁴² Moraalididaktisuus ilmenee usein eläinsaduissa esimerkiksi siten, että fyysisesti pienempi ja näennäisesti heikompi voittaa tai osoittautuu nokkeluudellaan ylivertaisemmaksi kuin fyysisesti suuri ja voimakas eläin. Toisinaan eläinsadut sisältävät etiologisia huomautuksia, jotka ilmoittavat syy-seuraussuhteita, kuten ”siitä lähtien karhulla on ollut lyhyt häntä”. Eläinsadut osoittavat, että kyseenalaiset toimintatavat ovat joskus hyödyllisempiä tai tehokkaampia kuin hyvyys, vaikka ne eivät hyväksyttäviä olisikaan. Eläinsadut kertovat kuvainnollisesti inhimillisistä tapahtumista ja ihmisten maailmasta, eivätkä niinkään eläimistä itsestään. Lisäksi eläinsatuihin on mahdollista reflektoida inhimillisiä konflikteja ja moraalisia kysymyksiä, joita voidaan satujen kautta pohtia puolueettomammin. Eläinsaduissa vetoavia piirteitä ovat tietyn tapainen realismi, omalaatuisuus ja myös graafisuus. Satujen avulla saadaan tietoa siitä, millaisina ihmiset näkevät ja kokevat eläimet ja mitä piirteitä niihin liitetään.⁴³ Koska ihmisillä on ristiriitaisia tunteita eläimiä kohtaan, liitetään niihin monenlaisia vastakohtaisia piirteitä.⁴⁴

---

³⁸ Eng. *Beast epic*.

³⁹ *Tieteen termipankki 21.3.2023: Kirjallisuudentutkimus: eläineepos*.

⁴⁰ Bouwman & Besamusca 2009: 11–12, 14.

⁴¹ Rausmaa 1996: 11–13.

⁴² *Tieteen termipankki 18.1.2022: Folkloristiikka: eläinsatu*.

⁴³ Rausmaa 1996: 13.

⁴⁴ Uther 2006: 134.

Moraaliset opetukset eläinsaduissa voivat myös olla toisiinsa nähden ristiriitaisia. Ongelmien käsittely antropomorfisten hahmojen kautta on turvallista, sillä eläinhahmot eivät suoranaisesti kuvaa mitään ihmisryhmää tai tiettyä henkilöä. Koska eläimet eivät ole ihmisiä, eivätkä kykeneväisiä ihmismäiseen käyttäytymiseen, ovat ne resistenssejä moraaliselle evaluoinnille. Toisin sanoen eläimiin ei päde samat arvioinnin kriteerit ja säännöt kuin ihmisiin. Vaikka ihmisen näkökulmasta susi toimisi julmasti tai kettu juonittelevasti, ei niitä voi moittia luonnollisesta käytöksestään. Täten lukijan huomio ohjautuu hahmojen sijasta toimintaan. Eläinsatujen funktiona on osoittaa yksinkertaisesti kausaaliteettia eli syy-seuraussuhteita. Eri eläinlajien piirteet on nähty yhdenmukaisina, ajasta ja paikasta riippumattomina, joten yksinkertaistetut ja yleistetyt hahmot ovat toimineet fabulistin⁴⁵ kirjallisena keinona.⁴⁶ Eläinsadut ohittavat mielen defenssit ja ennakkokäsitykset, jolloin sadun sanoma ja siitä nousevat kysymykset korostuvat. Eläinsatu toimii taktisena kirjallisena keinona herättämään uudenlaista ajattelua.⁴⁷

Kirjallisuudentutkija Jill Mannin mukaan eläinsaduissa ei pyritä kuvaamaan ihmisluonnon eläimellisiä elementtejä, eikä myöskään eläinten antropomorfisia ominaisuuksia. Mann kertoo eläinsatujen olevan täysin fiktiota, eikä niiden takana piilevään todellisuuteen tarvitse pureutua. Koska eläinsadut ovat fiktiota, ei niistä voi vetää vakavasti otettavia väitteitä ihmisten ja eläinten yhtäläisyyksistä ja eroavaisuuksista. Eläinsadut tulisi käsittää yksittäistapauksina, joiden logiikka pätee ainoastaan kyseisen sadun tapauksessa. Mannin mukaan eläinsatujen käsittäminen allegorisesti on harhaanjohtavaa, koska allegorinen on aina myös metaforista, joita eläinsadut eivät aina ole.⁴⁸

Psykologi Kenneth Joel Shapiro, joka tutkii ihmisten ja eläinten välisiä suhteita ihmistieteellisen eläintutkimuksen näkökulmasta, kertoo meidän omaksuneen satujen välityksellä monenlaisia asenteita eläimiä kohtaan sekä erilaisia kuvauksia niistä. Näiden kuvausten synnyttämät mielikuvat ja asenteet sekä vaikuttavat ihmisten ja eläinten välisiin suhteisiin että rajoittavat niitä. Esimerkkeinä Shapiro käyttää Punahilkkan kuvausta isosta pahasta sudesta tuhoeläimenä, joka syö metsänvartijan lampaan, sekä luonnonsuojelijoiden romantisoitua kuvausta sudesta villin luonnon ikonina.⁴⁹ Erilaiset narratiivit eläimistä useista

---

⁴⁵ Satujen sepittäjä.

⁴⁶ Mann 2009: 29, 32–33.

⁴⁷ Blackham 1986.

⁴⁸ Mann 2009: 31–32.

⁴⁹ Shapiro 2008: 5.

eri lähteistä konstruoivat eläinkuvia ihmisten mielissä. Se puolestaan, millaisiin piirteisiin kiinnitetään enemmän huomiota ja millaisia sivuutetaan, on subjektiivisempaa.

Yleisimpinä toimijoina Espinosan kokoelman eläinsaduissa ovat a) susi, b) kettu ja c) sammakko, joille on kaikille omat kategoriansa Espinosan eläinsatuluokituksessa. Muita eläinsatujen kategorioita ovat d) eläinten väliset kilpailut, e) luokka, joka koostuu useista eri eläimistä, sekä f) kumulatiivinen⁵⁰ luokka.⁵¹ Kokoelman eläinsatujen hahmoista erityisesti kettu on useammin naaras- kuin urospuolinen, mikä on kiinnostava yksityiskohta, sillä muut eläimet ovat lähes poikkeuksetta urospuolisia. Lisäksi kettu esiintyy suuressa osassa eläinsatuja, joten on mielekästä tarkastella juuri kyseistä hahmoa tarkemmin.

Espanjan kieli kuuluu romaanisiin kieliin, jotka ovat kehittyneet latinasta. Romaanisia kieliä ovat muiden muassa espanja, ranska, portugali, italia ja romanian. Kaikki romaaniset kielet ovat keskenään ymmärrettäviä jossain määrin, sillä ne muodostavat murrejatkumon. Murrejatkumo tarkoittaa käytännössä, että lähialueiden murteita ymmärretään hyvin, mutta kaukaisempia murteita työläämmin.⁵²

Hahmon sukupuoli on helposti selvitettävissä espanjankielisessä aineistossa, sillä jokaisella substantiivilla sekä feminiini- että maskuliinimuotonsa. Esimerkiksi kettu on espanjaksi *el zorro*, mutta useimmiten saduissa esiintyy *la zorra* eli naaraskettu. Muiden eläinten kohdalla ei näy systemaattisesti esiintyvän samankaltaista ilmiötä. Espanjankieliset sadut poikkeavat suomenkielisistä saduista lingvistisesti siten, ettei suomen kielessä ei ole feminiinejä tai maskuliineja, jotka ohjaisivat kuulijan ajatuksia tiettyyn suuntaan. Espanjankielisissä saduissa kuulijaa poikkeuksetta ohjailaan ajattelemaan tietyllä tavalla. Suomenkielinen henkilö ei välttämättä tule ollenkaan ajatelleeksi eläimen sukupuolta lukiessaan tai kuunnellessaan satua, mutta espanjankielinen sen sijaan väistämättä tekee näin, joten eri eläimet jo lähtökohtaisesti saavat erityispiirteitä.

Folkloristi Kaarina Koski pohtii, kuinka paljon sanan alkuperä vaikuttaa sen myöhempään käyttöön ja merkityksiin sekä niiden tutkimiseen.⁵³ Filologi Maurizio Bettini kuvaa teoksessaan *Women and Weasels: Mythologies of Birth in Ancient Greece and Rome* karpän

---

⁵⁰ Kertyvä; kasvaa ajan kuluessa.

⁵¹ Espinosa 1947: 18–20.

⁵² Anhava 1998: 12–13.

⁵³ Koski 2011: 141.

nimen yhteyttä siihen liitettiin tarinoihin, legendoihin ja mytologioihin. Hän osoittaa kärpän olevan kuviteltu⁵⁴ ihmisnaisiksi monissa eurooppalaisissa kulttuureissa.⁵⁵

Zorro-sanan juuret ovat epävarmat ja ensimmäiset kirjalliset tiedot sen käytöstä ovat 1500-luvulta. *Zorro* tarkoittaa espanjaksi kettua, mutta myös kelmiä. Kettu on latinaksi *vulpes* ja espanjan *zorro* onkin lähtöjään kiertoilmaus vulpesille. Tällaisia kiertoilmauksia kutsutaan eufemismeiksi. Sana *vulpes* tuli espanjan kieleen muodossa *vulpeja*, josta se sai eufemismin *raposo/-a*. Aiemman eufemismin korvasi puolestaan *zorro/-a*, joka käytössä nykyäänkin.⁵⁶ *Vulpes* merkitsee etymologialtaan kettua, mutta se tarkoittaa myös monia kuvainnollisia termejä, kuten älykkyyttä, strategiaa, nopeaa ajattelua, sopeutumiskykyä, juonikkuutta, oveluutta, nokkeluutta ja viisautta. Esimerkiksi italiaksi kettu on *volpe*, katalaaniksi *volp* ja romaniaksi *vulpe*.⁵⁷

Eläinmetaforia käytetään arvottamiseen ja arvosteluun, esim. hän on kuin jänis. Tällaisia arvottavia metaforia kutsutaan affektiivisiksi metaforiksi. Eläinmetaforat ovat ihmisistä käytettäessä aina affektiivisia ja usein pejoratiivisia eli halventavia. Monet eläinmetaforat esiintyvät useissa kielissä joko samalla tai eri tavalla käytettyinä, toiset taas ovat kielikohtaisia tai suppea-alaisempia koskien esimerkiksi pelkästään tiettyä yhteisöä. Pejoratiivisesti evaluoivia metaforia ovat esimerkiksi narttu, sika, rotta, aasi ja koira. Vaikka ainakin Suomessa miellämme nykyään koiran monesti positiivisella tavalla, on sitä suomen kielessäkin aiemmin käytetty esimerkiksi seuraavin tavoin loukkauksina ”sinä koira” ja ”senkin koira”.⁵⁸

Eläinsatujen, kuten muidenkin satujen, skenaarioita voidaan soveltaa arkielämään ilman, että kuulijan täytyisi itse kokea sadussa kuvattuja tapahtumia. Sadut antavat alustan erilaisten toimintatapojen tutkailuun ja pohdintaan: mitä minä tekisin vastaavanlaisessa tilanteessa? Satujen avulla siten valmistellaan tosielämää varten. Satua voisi siis kuvata metaforan määritelmän avulla: ”Metaforan kautta yksi kokemuksen alue ymmärretään toisen, erilaisen kokemusalueen käsittein. Metaforilla ei kuitenkaan luoda kohdealueesta aukotonta kuvaa, vaan erilaisin metaforin korostetaan sen eri puolia.”⁵⁹ Satujen luomien varoittavien

---

⁵⁴ Eng. *Imagined*.

⁵⁵ Bettini 2013: 198.

⁵⁶ Corominas 1987: 625; Ibid. 1954: 866–867.

⁵⁷ Ibid.: 765.

⁵⁸ Koski 1992: 21, 25–30.

⁵⁹ Onikki 1992: 34–35.

esimerkkien avulla voidaan välttää toimimasta tietyllä tavalla ja kehottaa tietynlaiseen toimintaan.

2 Aiempaa tutkimusta

Eurooppalaisten satujen tyypittelyn aloitti folkloristi Antti Aarne (1910). Myöhemmin folkloristi Stith Thompson (1928, 1961) puolestaan uudisti Aarnen luomaa satujen tyyppiluetteloa ja niin ikään folkloristi Hans-Jörg Uther laajensi ja uudisti luetteloa yhä edelleen.⁶⁰ Siksi kyseinen tyyppiluettelo tunnetaan nimellä Aarne-Thompson-Uther indeksi eli ATU-indeksi. Tyyppiluetteloa on kritisoitu, koska kansansaduiksi on sinä laskettu kaunokirjallisina konstruktioina esiintyneitä juonia.⁶¹

Formalisti Vladimir Propp systematisoi saduissa toistuvia juonirakenteita ja henkilötyyppejä teoksessaan *Morfologija skazki*⁶². Proppin teos mielletään satujen tutkimuksen uranuurtajana, vaikka sen esittelemä funktiokaava kumottiinkin 1980-luvulla. Nykyään satututkimuksessa annetaan oikeutusta myös variaatiolle ja eroille sen sijaan, että huomioitaisiin ainoastaan satujen yhteiset piirteet. Saduille ei ole mielekästä yrittää löytää yhtä yhteistä alkuperää tai mallia aiempien strukturalististen ihanteiden tavoin.⁶³

Satutyypeistä ihmesatuja on tutkittu eniten. Apo on tutkinut väitöskirjassaan 1800-luvun lopun länsisuomalaisia ihmesatuja, määrittänyt niiden keskeisiä sisältöaineiksia ja pohtinut kertomusten merkityksiä. Seuraavat seikat erottavat sadut muista kertomusperinteen lajeista:

1. konventionaalinen avaus
2. kertoma-ajan rajallisuus
3. totuusarvon vähäisyys
4. näyttämön ajattomuus ja paikattomuus
5. tapahtumapaikan ja -ajan epämääräisyys
6. profaani asenne
7. päähenkilö, joka voi olla ihminen, muttei välttämättä

---

⁶⁰ Uther 2004.

⁶¹ Apo 2012: 26.

⁶² 1928, eng. *Morphology of the Folktale*.

⁶³ Apo 1986: 160–162.

Muiden perinteen ainesten tapaan sadut muokkautuvat ympäristönsä mukaan sopiakseen yhteisön tarkoituksiin.⁶⁴ Esimerkiksi Kreikasta peräisin olevaa tarinaa mestarivarkaasta on Pohjois-Euroopassa muokattu paremmin sopivaksi uuden alueen moraaliin. Kreikkalaisessa versiossa varas tarinan lopuksi tappaa maanviljelijältä varastamansa eläimen, kun taas pohjoiseurooppalaisessa versiossa varas palauttaa eläimen takaisin maanviljelijälle.⁶⁵

Eläinsatujen kerrontaa lapsille on selitetty sillä, että lapsi oppii prososiaalista⁶⁶ käytöstä yhtä hyvin tai paremmin antropomorfisten eläinhahmojen kuin ihmishahmojen kautta.

Päinvastainen on kuitenkin totta Toronton yliopistossa tehdyn tutkimuksen mukaan, sillä siinä osoitetaan lasten oppivan prososiaalista käyttäytymistä paremmin ihmishahmoja sisältävistä saduista. Sen sijaan eläinhahmojen esiintyessä saduissa lasten altruistinen käytös väheni. Jos lapsi luokitteli eläinhahmojen olevan enemmänkin inhimillisiä, niin altruistinen käytös oli todennäköisempää.⁶⁷

Kolme iberialaisen suullisen kansanperinteen tutkimuksen pääkatalogia ovat Julio Camarenan and Maxime Chevalierin *Typological Catalogue of Spanish Folktale*, Isabel Cardigosin *Index of Portuguese Folktales* sekä Josep Maria Pujolin *Typological Index of Catalan Folktales*. Pedrosan mukaan vanhentuneita teoksia, joita ei nykyään tutkimustarkoituksessa enää käytetä, ovat Boggsin (1930) katalogi espanjalaisista saduista, Kellerin (1949) katalogi keskiaikaisista saduista, Childersin katalogi 1500- ja 1600-lukujen espanjalaisista saduista ja Roben (1973) katalogi meksikolaisista saduista.⁶⁸ Folkloristi François Delpech kuvaa myös Boggsin katalogia tärkeäksi, mutta vanhentuneeksi. Edeltävien teosten lisäksi Delpech mainitsee Carlos González Sanzin aragonialaisia satuja luokittelevan *Catálogo tipológico de cuentos folklóricos aragoneses* -katalogin, Reginetta Habouchan monumentaalisen *Types and Motifs of the Judeo-Spanish Folktales* -katalogin sekä Terrence Leslie Hansenin *The Types of the Folktale in Cuba, Puerto Rico, the Dominican Republic, and Spanish South America* -katalogin. Espanjalaisesta perinteestä löytyy noin kaksi kolmasosaa niistä eläinsaduista, jotka on listattu Aarne-Thompsonin indeksiin.⁶⁹

Kirjallisuudentutkija Harriet Goldbergin tekemän keskiaikaisten kansansatujen motiivi-indeksin mukaan päämotiiveja eläimet-kategorialle ovat myyttiset, maagiset ja ystävälliset

---

⁶⁴ Apo 1986: 5, 17.

⁶⁵ Hakamies & al. 2013: 179–180.

⁶⁶ Prososiaalisella käyttäytymisellä tarkoitetaan pyyteetöntä tai altruistista käyttäytymistä toisen hyväksi.

⁶⁷ Larsen, Lee & Ganea 2018.

⁶⁸ Pedrosa 2010: 554–555.

⁶⁹ Delpech 1998: 260–261.

eläimet sekä eläimet, joilla on inhimillisiä tai kuvitteellisia piirteitä.⁷⁰ Identifioin tutkimusaineistoni satuja ATU-indeksin lisäksi myös Goldbergin motiivi-indeksin avulla sen syväluotaavan tarkkuuden takia. Motiivit on luokiteltu Goldbergin indeksissä erittäin tarkasti useisiin pää- ja alakategorioihin. ATU-indeksissä sadut on puolestaan luokiteltu Goldbergin indeksiä suurpiirteisemmin. Kummassakin indeksissä on kuvattu tärkeimmät aiheet, tapahtumat, aktorit ja asetelmat.

2.1 Folkloristinen kerronnantutkimus

Folkloristiikan alalla on tutkittu kerronnan kulttuurisia ja sosiaalisia merkityksiä sekä kerrontaa tarkastelemalla sen lainalaisuuksia rakenteen ja kommunikaation näkökulmista.⁷¹ Erityisesti 1980-luvulta lähtien folkloristinen kerronnantutkimus on suuntautunut kerronnan sijasta kertojaan ja niihin merkityksiin, joita tämä kertomalleen antaa. Huomion kääntäminen kerronnasta kertojaan nostaa relevanteiksi kysymykset kertojan intentioista ja asenteista: mitä kertoja haluaa ilmaista kertomallaan ja mikä on hänen suhtautumisensa kerrottuun.⁷²

Tärkeänä osana folkloristista kerronnantutkimusta on toiminut lajianalyysi, jonka avulla on etsitty perinnelajien välisiä eroja ja lajijärjestelmiä. Määrittäessä lajia on olennaista sille tyypillisen funktion täytyminen. Kerronnan funktioksi on määritelty ”keskusteluntutkimuksessa epätavallisten tai ongelmallisten tapahtumien ja niiden ratkaisujen pohdiskelu sekä viihdyttävyyttä”.⁷³ Nykyään kertominen nähdään tulkintana tai ihmiselle luonnollisena tapana ymmärtää maailmaa ja tuottaa merkityksiä. Toisin sanoen kertomukset toimivat välineinä inhimilliselle ajattelulle ja toiminnalle. Folkloristinen kerronnantutkimus on saanut vaikutteita erityisesti narratologiasta, sosiolingvistiikasta ja kognitiivisesta psykologiasta.⁷⁴

Kerrontaa tutkittaessa folkloristiikan alalla ovat yhteydet historia- ja yhteiskuntatieteisiin kiinteämmät kuin lingvistiikkaan ja narratologiaan. Folkloristiikassa on yleensä tutkittu kerronnan lainalaisuuksia rakenteen ja kommunikaation näkökulmasta sekä kerronnan

---

⁷⁰ Goldberg 1998: 6.a

⁷¹ Koski 2007: 3.

⁷² Enges 2012: 99.

⁷³ Koski 2007: 3–4.

⁷⁴ Koski & Ukkonen 2007: 1–3.

sosiaalisia ja kulttuurisia merkityksiä. Kosken mukaan aineistolähtöisissä tutkimuksissa kertomus on yleiskäsite, josta on edetty tarkempiin jaotteluihin.⁷⁵

1960-luvulle asti tutkijoiden oli tavallista ajatella satujen pysyneen muuttumattomina vuosisatojen ajan.⁷⁶ Satujen tutkimuksessa Proppin kategorisen näkökannan mukaan funktio, eli toiminta tai tapahtuma, on sadun rakenteen kannalta ratkaiseva toiminnan suorittajan sijaan. Apo osoittaa Proppin kannan virheellisyyden seuraavan esimerkin avulla: ”lohikäärme pelastaa kerjäläispojan kidnappaaman isoisan kuninkaan auttamana saaden isoisan pojantytären puolisooseen”. Esimerkki osoittaa henkilöroolien konventioiden olevan välttämätön osa kertomusgenren olemusta.⁷⁷ Eläinsatujen tapauksessa tällaiset konventiot ovat havaittavissa, mutta ne on mahdollista myös kumota ja rooleilla voi leikitellä, jolloin esimerkiksi saaliseläin tappaa saalistajan.

Folkloristi Leea Virtanen varoittaa folkloreaineiston tulkitsemista siten, että pelkkien perinnetekstien perusteella tehtäisiin päätelmiä uskomuksista, katsantotavoista tai niin sanotusta kansanluonteesta. Perinteen yhteisöllisiä arvokäsityksiä pelkistettäessä on tunnettava perinteen yhteydet muihin kulttuurin yhteisöelämän ja miljöön aspekteihin.⁷⁸ Apo puolestaan muistuttaa, ettei vanhoja satuja tutkittaessa voida varmasti tietää niiden käyttäjien merkityksenantoprosesseja. Tutkijan tekemät tulkinnat ovat hänen omiaan tai oletuksia satujen käyttäjien mahdollisista tulkinnoista.⁷⁹

Kulttuurisella kontekstilla on huomattavan tärkeä rooli tulkittaessa jotakin kulttuurin osasta. Kontekstistaan irrotettuna päätelmät vääristyvät, eivätkä ne siksi siinä tapauksessa kerro kyseisestä kulttuurista mitään. Tulkitsen aineistoa pitäen mielessä Virtasen ja Apon huomautukset, jotka ovat analyysia ja päätelmiä tehtäessä erittäin tärkeitä. Virtasen, Apon ja aiemmin kertomiini Dundesin huomioihin perustuen tutkielmani on pikemminkin spekulatiivinen ja analyysini enemmän pohdiskelevaa kuin kantaottavaa.

2.2 Satujen tutkimus

Kuten aiemmin jo kerroin, on satuja tutkittu folkloristiikan lisäksi muilla aloilla. Sadut ovat kiinnostaneet niin antropologeja, kasvatustieteilijöitä kuin kirjallisuudentutkijoitakin. Lisäksi

---

⁷⁵ Koski 2007: 2–4.

⁷⁶ Uther 2004: 9.

⁷⁷ Apo 1986: 194.

⁷⁸ Virtanen 1980: 176, 181.

⁷⁹ Apo 1989: 141.

psykologian alalla sadut ovat sadut olleet tutkimuskohteena. Satujen tutkimuksessa on erityisesti keskitytty sisältöön, muotoon, kehityshistoriaan ja käyttötapoihin. Tutkielmassani tarkastelen ensinnä mainittua eli satujen sisältöä.⁸⁰

Satujen sisältöä on tutkittu taksonomisesti muodostamalla tyyppi- ja motiiviluettelaita, joissa luokitellaan satujen juonia ja aiheita. Tällaisesta taksonomisesta satujen sisällön tutkimuksesta on ATU-indeksi erinomainen esimerkki. Sisältöä on myös tutkittu kuvaamalla satujen (juoni)rakenteita, jolloin kiinnitetään huomiota saduissa esiintyvien hahmojen ja tapahtumien muodostamiin yhdistelmiin. Edellä mainittujen lisäksi satujen sisältöä on tutkittu tulkinnallisesti eli hahmottamalla saduista pintapuolisen sisällön sijaan syvempiä merkityksiä.⁸¹

Sadut välittyvät suullisesti, kirjallisesti ja visuaalisesti. Nykyaikainen klassinen satu, *fairy tale*, pohjautuu kirjalliseen adaptaatioon, joka on ottanut piirteitä suullisesta traditiosta.

Kirjallinen versio suullisena kerrotusta sadusta on siis appropriatio, joka on muotoutunut kirjallisen perinteen mukaan. Modernina visuaalisena satujen esitysmuotona toimivat muiden muassa tv-sarjat ja elokuvat, joiden kautta vanhatkin sadut ovat saaneet uusia muotoja. Hyviä esimerkkejä tällaisista satujen uudelleen kerronnoista ovat esimerkiksi Disneyn versiot Prinsessa Ruususesta, Lumikista sekä Kaunottaresta ja hirviöstä. Folkloristisen näkökannan mukaan perinne kiertää ja sama perinneaines saa aina uusia käyttötapoja. Tämä koskee myös satuja: yksinkertaistaen esimerkiksi satua Prinsessa Ruususesta kerrottiin aluksi suullisesti, sitten se painettiin kirjalliseen muotoon mahdollistaen laajemman levikin ja lopulta Disney teki siitä oman elokuvallisen versionsa. Niin sanotusti ainoa ja oikea versio Prinsessa Ruususesta ei ole olemassakaan, vaan jokainen versio on aina erilainen riippuen kertojasta, kuulijoista ja kerrontakontekstista.⁸²

2.3 Satuja ketusta

Vanhimmat ketusta löytyneet kuvaukset ovat peräisin Mesopotamiasta ensimmäiseltä vuosituhannelta ennen ajanlaskua. Ne ovat nuolenpääkirjoituksella kirjoitettuja sananlaskuja ja satuja, jotka implikoivat kettuun jo valmiiksi liitettäneen piirteitä juonikkuudesta ja petturimaisuudesta.⁸³ Kettusatua on kerätty erilaisiin kokoelmiin, kuten rabbi Berechiah Hanakdanin *Miṣhle šualim* [kettufaabelit] tai armenialaisen Vardan Aygekcqin *Aghvesagirq*

---

⁸⁰ Apo 1986: 18.

⁸¹ Ibid.: 18.

⁸² Bacchilega 1999: 3; Ibid. 2012: 455; Ibid. 2018: 148, 150.

⁸³ Alster 1989: 187.

[ketun kirja].⁸⁴ *Miṣhle šualîm* on laajin hepreankielinen keskiaikainen aisoposlaisten faabeleiden kokoelmateos.⁸⁵

Ketun hahmo teoksissa, kuten *Reynard the Fox*, *Roman de Renart* ja *Reinhart Fuchs*, toimi keskiaikaisen kirjallisuuden syklinä. Sykli kirjallisuuden tutkimuksessa tarkoittaa sikermää teoksia, jotka keskittyvät yhteiseen hahmoon tai teemaan, tai kuuluvat yhteen sarjana.⁸⁶ Vaikka hahmo on sama, annettiin sille erilaisia ominaisuuksia eri kulttuuriympäristöissä, esimerkiksi *Reinhart Fuchs* personoi pahaa, kun taas *Renartiin* liitettiin sympaattisempia piirteitä.⁸⁷ Näitä hahmoja on tutkittu erityisesti kirjallisuuden tutkimuksessa laajalti.

Puoliakateeminen⁸⁸ Haim Schwarzbaum teki elämänsä (1911–1983) aikana mittavia folkloristisia tutkimuksia, kuten teokset *The Miṣhle Shu'alim (Fox Fables) of Rabbi Berechiah Ha-Nakdan: A Study in Comparative Folklore and Fable Lore* ja *Jewish Folklore Between East and West: Collected Papers*.⁸⁹ Ensiksi mainittu Schwarzbaumien teoksista on tärkein Berechiah Ha-Nakdanin teosta käsittelevä tutkimus. *Miṣhle šualîmin* lähteenä on ilmeisesti ollut latinalainen faabeleiden kirjoittaja Avianus, mutta Berechiah on editoinut satuja sopimaan paremmin joko juutalaiseen tai omaan moraaliinsa. Berechiahin inspiraation lähteenä oli Avianuksen lisäksi laajan kokoelman faabeleita julkaissut ja 1100-luvulla elänyt runoilija Marie de France. Moni Marie de Francen kokoelman faabeleista oli käännetty Aisopoksen tuotannosta.⁹⁰

Uther kiinnittää artikkelissaan *The Fox in World Literature Reflections on a "Fictional Animal"* huomion siihen, että ketusta puhutaan useissa kielissä maskuliini- tai feminiinimuodossa ja joissakin kielissä ei ole sukupuolijaottelua ollenkaan. Uther luettelee eri kulttuuriympäristöjen saduissa kettua vastaavanlaisesti luonnehdittuja hahmoja: sakaali Afrikassa ja Intiassa, kojootti Amerikassa, hiilikilpikonna Brasiliassa ja jänis Saharan eteläpuolisessa Afrikassa sekä Pohjois- ja Keski-Amerikassa.⁹¹

Uther kuvaa kettua fiktionaalisenä eläimenä, joka toimii välineenä monenlaisille didaktisille intentioille. ATU-indeksissä kettusadut on kategorisoitu nimellä *Clever Fox*, vaikka kaikissa

⁸⁴ Delpech 1998: 263; Uther 2006: 135.

⁸⁵ Bibring 2013: 309.

⁸⁶ *Tieteen termipankki 13.10.2022: Kirjallisuudentutkimus:sykli.*

⁸⁷ Uther 2006: 136.

⁸⁸ Schwarzbaumien opinnot jäivät kesken.

⁸⁹ Ben-Amos 1984.

⁹⁰ Bibring 2013: 309, 312, 317–318, 322–323.

⁹¹ Uther 2006: 134.

saduissa kettu ei ole fiksu. Esimerkkejä sellaisista saduista ATU-indeksissä ovat tyypit 6, 36, 41, 47B, 50B, 56B, 60, 61B, 62. ATU-indeksiä tarkastelemalla voi huomata ketusta löytyvän enemmän satuja kuin muista eläimistä. Farssin kaltaiset sadut, joissa huijari tai petturi joutuu huijatuksi, koskevat eläinsatujen tapauksessa useimmiten kettua. Kettusadut voivat erota toisistaan tyyppien ja motiivien suhteen, mutta niillä on paljon yhteisiä ominaisuuksia.⁹²

---

⁹² Uther 2006: 136, 138, 149; Schwarzbaum 1979: 25–47.

3 Teorettinen viitekehys ja metodologia

Humanistisissa tieteissä on lähtökohtaisesti pyritty ilmiön syvälliseen ymmärtämiseen, kun taas luonnontieteissä ilmiön selittämiseen. Tämä on luonnontieteiden ja humanististen tieteiden välinen metodologinen perusero. Kuitenkin voidaan sanoa kaikkien selityksien lisäävän ymmärrystä. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* -opas erittelee seitsemän laadullisen tutkimuksen perinnettä, jotka ovat 1) aristoteelinen perinne ja ymmärtävä tutkimus, 2) hermeneuttinen perinne ja ihmistieteellinen tutkimus, 3) fenomenologis-hermeneuttinen perinne ja tulkinnallinen tutkimus, 4) kriittisen teorian perinne ja toimintatutkimus, 5) yhdysvaltalaisen laadullisen tutkimuksen perinne, 6) pehmeät menetelmät ja pehmeä tutkimus sekä 7) postmoderniin tieteeseen perustuva tutkimus.⁹³

Tutkielmani sijoittuu fenomenologis-hermeneuttisen perinteen kenttään, sillä sen takana ovat ajatukset merkitysteoriasta ja tulkinnallisuudesta. Fenomenologisen tutkimuksen kohteena ovat elämismailma, kokemukset ja niiden kautta eri ilmiöille annetut merkitykset. Tämän käsityksen mukaan ihmisen suhde todellisuuteen on suurelta osin intentionaalista ja täynnä erilaisia merkityksiä, joiden lähteenä toimii yhteisö, johon yksilö kasvaa ja hänet kasvatetaan. Hermeneuttinen aspekti ilmenee tarpeena tulkita ilmiöitä. Esiymmärrys johtaa tiedon ja kokemusten lisääntyessä ymmärrykseen, ja niin edelleen ymmärtäminen kasvaa aina samalla kaavalla. Tätä kutsutaan hermeneuttiseksi kehäksi. Terminä kehä-sanaa on kuitenkin kritisoitu ja sille vastineeksi on esitetty spiraalia, sillä se etenee toisin kuin kehä.⁹⁴

Tutkielmani on laadullista eli tutkittavaa ilmiötä on pyrkimys ymmärtää. Laadullinen tutkimus on tutkimustyypiltään empiiristä, jolloin on kyse tavasta empiirisellä analyysillä tarkastella havaintoaineistoa ja argumentoida.⁹⁵ Näkökulmani satuihin on konstruktionistinen, joka on yksi laadullisen tutkimuksen näkökulmista. Muita laadullisen tutkimuksen näkökulmia ovat fakta- ja kokemusnäkökulmat. Konstruktionistisen näkökulman mukaan kieli toimii todellisuuden rakentajana ja aineisto näytteenä todellisuudesta ja tältä näkökannalta tutkiva on tulkitseva analyytikko. Tutkimuksen luotettavuus osoitetaan tulkintojen perusteltavuudella.⁹⁶

---

⁹³ Tuomi & Sarajärvi 2018: 10, 28.

⁹⁴ Ibid.: 34–35.

⁹⁵ Ibid.: 22.

⁹⁶ Kallinen & Kinnunen.

Tutkielmani on empiirinen, sillä tarkastelen ilmiötä aineiston pohjalta tulkinnallisesti. Koska tarkastelen kirjallista aineistoa tulkiten sitä systemaattisesti, on tutkimusstrategiani hermeneuttinen. Tutkimusprosessini on aineistolähtöinen, joten pyrin kuvaamaan sitä ilman ennakko-odotuksia tai hypoteeseja. Aineistolähtöisen tutkimuksen ongelmanasettelut saattavat muuttua prosessin aikana. Aineiston analyysissä käytän lähilukua, laadullista sisällönanalyysia ja teemoittelua, sillä ne ovat erityisesti kirjalliseen aineistoon ideaaleja ja siten helposti sovellettavia.⁹⁷ Käyttämällä useampia menetelmiä on mahdollista saada tutkimuksen kohteesta monipuolista ja kattavaa tietoa. Valitsemani menetelmät toimivat hyvin yhdessä toisiaan täydentävästi.

Aluksi lähestyn rajaamaani tutkimusaineistoa lähiluvun menetelmin. Aineiston ollessa kirjallista materiaalia, on lähiluku hyödyllinen, sillä se tarjoaa mahdollisuuden monitahoiseen tarkasteluun: yhdellä lukukerralla ei tekstistä saa kaikkea irti, joten siihen useamman kerran palaaminen on tarpeen. Hermeneuttista analyysia käytän hahmottamaan eläinhahmojen representaatioita ja piirteitä. Hermeneuttista analyysia käytetään usein aineiston lähiluvun sekä sisällön analyysien perustana.⁹⁸

Karakterisoidessa satujen hahmoja hyödynnän kirjallisuuden tutkimuksen metodeja, kuten hahmon erittelyä sekä luonnehdintaa⁹⁹. Erittelyssä keskeistä on kiinnittää huomiota, millaisia piirteitä korostetaan ja millaisia eroja hahmojen kuvauksissa on. Puhuessaan henkilöahmoista narratologi Shlomith Rimmon-Kenan kertoo niiden olevan ”konstruktio, jonka lukija kokoaa erilaisista tekstiin sirotelluista viitteistä”. Tällaisen näkökannan mukaan hahmo nähdään piirteiden paradigmana, jolloin nimeämisen kohteina ovat persoonallisuuden piirteet ja toiminta.¹⁰⁰ Vaikka eläinsaduissa kuvatut hahmot eivät ole suoranaisesti henkilöahmoja, sovellan aineistoni tarkastelussa samankaltaisia menetelmiä kuin niitä tulkittaessa eli millaiset piirteet korostuvat tekstissä ja millaisia eroja hahmojen kuvauksista löytyy.

3.1 Keskeiset käsitteet

Motiivit ovat sadun pienimpiä elementtejä, narratiivisia yksikköjä, jotka ovat säilyneet perinteessä aikojen kuluessa. Motiivit ovat narratiivien rakennuspalikoita. Thompsonin

---

⁹⁷ Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006: 5–7.

⁹⁸ Lähdesmäki & al.

⁹⁹ Eng. *Characterization*.

¹⁰⁰ Rimmon-Kenan 1991: 43, 49.

mukaan motiivityyppejä on kolmenlaisia: aktorit, objektit toiminnan takana ja yksittäiset tapahtumat.¹⁰¹ Motiivit voivat myös olla yhdistelmä kaikkia edellä mainittuja.

Terminä motiivi on väljä ja sitä käytetään monitieteisesti, joten termin määrittelyminen jokaisessa yksittäisessä tutkimuksessa on tärkeää.¹⁰² Synonyyminä motiiville on käytetty termejä aihe, elementti tai piirre.¹⁰³ Tässä tutkielmassa en käytä piirrettä synonyyminä motiiville, vaan määrittelen motiivit selkeästi erottuvina ja toistuvina sisällön yksikköinä. Kiinnostavuus ja erikoisuus ovat ehtoina motiivin säilymiselle ja perinteenä välittymiselle. Koska motiivit ovat epätavallisia, tehokkaita ja ne poikkeavat arkisesta, on ne helppo muistaa ja välittää yhä eteenpäin perinteenä. Selkeästi tunnistettavaksi tyypiksi kertomus muodostuu, kun sitä on rakentamassa yksi tai useampi päämotiivi. Päämotiivien lisäksi on olemassa sivumotiiveja, jotka voivat ”esiintyä kertomuksessa vaihtoehtoisina tai rinnakkain, tai puuttua kokonaan ilman, että kertomustyypin tunnistettavuus katoaa”.¹⁰⁴

Antropomorfinen merkitsee elottoman, kuvitteellisen, luonnon ilmiöiden tai eläimellisen inhimillistämistä eli ihmisenkaltaistamista. Kohdetta kuvataan inhimillisin termein ja selitetään käsityksin, jotka kuvaavat ihmistä itseään.¹⁰⁵ Tarkastelemieni satujen hahmot ovat antropomorfisia, sillä ne on kuvattu eläimiksi, jotka toimivat monesti inhimillisin tavoin, kuten keräämällä joukkoja taistelua varten tai neuvottelevat, mitä susi saa syödä ja mitä ei.

Aktoreita voivat olla jumalat, taruolennot, epätavalliset eläimet, tavanomaiset ihmiset, ja objekteja taas ovat taikaesineet, epätavalliset tavat ja oudot uskomukset.¹⁰⁶ Apo kertoo saturoolien aktoreiden systemaattisen kartoittamisen olevan mahdollisesti nopein tapa tuoda esiin eri kulttuurialueiden sadustojen eroja.¹⁰⁷ Aktoreissa toteutuvat aktantit eli kertomusten abstraktit toimijaroolit, kuten sankari tai roisto.¹⁰⁸ Tässä tutkielmassani käytän termiä *hahmo* toisinaan vaihtokelpoisesti aktorin kanssa.

Representaatio tarkoittaa havainnollistusta, esitystä tai kuvausta, joka edustaa kohdettaan epäsuorasti. Taiteellinen kuvaaminen, kielellinen esittäminen ja semanttinen merkitseminen

---

¹⁰¹ Thompson 1946: 415–416.

¹⁰² Uther 2004: 10.

¹⁰³ *Tieteen termipankki 30.3.2023: Folkloristiikka: motiivi.*

¹⁰⁴ Enges 2012: 79.

¹⁰⁵ *Tieteen termipankki 25.4.2023: Filosofia: antropomorfismi.*

¹⁰⁶ Thompson 1946: 415–416.

¹⁰⁷ Apo 1986: 194–195.

¹⁰⁸ *Tieteen termipankki 3.10.2022: Nimitys: aktantti; Tieteen termipankki 2.10.2022: Nimitys: aktori.*

ovat representaation muotoja satujen tapauksessa.¹⁰⁹ Representaation vakiintunutta muotoa kutsutaan konventioksi.¹¹⁰ Eläinsatujen hahmot on nimetty eläinten mukaan, mutta ne eivät ole suoria tai täsmällisiä kuvaksia kohteistaan. Tässä tutkielmassa määrittelen representaation koostuvan piirteiden joukosta. Piirteen käsitän synonyyminä ominaisuudelle.

Käytän tutkielmassani termiä *eläimyys*, jolla tarkoitan eläimen luontoa ja olemusta sellaisena kuin se on objektiivisesti mahdollista havainnoida. Eläimyys-termiin en laske kuuluvan antropomorfisia piirteitä, joita muiden käsitteiden avulla kuvattuihin eläimiin saatetaan liittää. Käsitteitä, jotka saattavat sisältää antropomorfisia eli inhimilliseksi luettavia piirteitä, ovat *fiktiivinen eläin* ja *tekstuaalinen eläin*. Kyseiset termit ovat osittain limittäisiä, eivätkä ne ole vakiintuneita. Tekstuaalinen eläin tarkoittaa eläimen representaatiota tekstissä.¹¹¹ Fiktionaalinen eläin puolestaan muodostuu eläimen kuviteltujen ja aitojen piirteiden summasta.¹¹²

3.2 Lähiluku

Lähilukeminen tarkoittaa useiden lukukertojen avulla saavutettua kohteen yksityiskohtaista tulkintaa ja analysointia. Lähiluku on alun perin kirjallisuudentutkimuksessa käytetty käsite, mutta lähiluvun käytäntöä on harjoitettu muissakin humanistisissa tutkimuksissa.¹¹³ Lähilukua voidaan käyttää menetelmänä monenlaisten eri kohteiden analysoinnissa ja tulkinnassa, vaikka terminä lukeminen viittaaakin kirjalliseen materiaaliin. Tutkimuskohteet voivat olla esimerkiksi kirjallisia, kuvallisia ja äänitteitä. Folkloristi Jyrki Pöysän mukaan lähiluenta ei sinänsä ole varsinainen metodi, vaan enemmänkin ”joukko tutkimuksen strategiaan liittyviä valintoja”.¹¹⁴

Olellaisinta lähiluvun käytössä tutkimusaineistoa analysoitaessa on se, että aineisto on hyvin rajattu. Tutkija on aina mukana tuottamassa aineistoa, esimerkiksi rajaamalla lähdemateriaalia, ja aineisto siten on erilaisten valintojen tulos. Lähilukua voidaan käyttää esimerkiksi aineiston lukemista aloittaessa tai välivaiheena erityisesti silloin, kun aineisto on

---

¹⁰⁹ *Tieteen termipankki 29.3.2023: Ihmistieteet:representaatio.*

¹¹⁰ *Tieteen termipankki 30.3.2023: Kirjallisuudentutkimus:konventio.*

¹¹¹ Kaarlenkaski 2021: 31, 41.

¹¹² Uther 2006: 136.

¹¹³ Pöysä 2010: 332–333, 346.

¹¹⁴ Pöysä 2015: 7, 28–29, 157–158.

laaja.¹¹⁵ Suppeamman aineiston ollessa kyseessä lähiluku voi sen sijaan olla isommassa roolissa.¹¹⁶

Lähiluenta voidaan jakaa kahteen osaan eli ensin lähilukemiseen ja toisena kirjoittamiseen. Kumpikin vaihe koostuu lyhyemmistä välivaiheista. Lähiluvun tarkoituksena on löytää yksityiskohtia, joiden avulla saadaan selville kokonaisuus ja kokonaismerkitys. Kirjoittaminen sen sijaan lähtee kokonaisuudesta käyttäen yksityiskohtia evidenssinä.¹¹⁷

Rajasin tutkielmassani tarkastelemani aineiston lähiluvun avulla. Luin kaikki Espinosan kokoelman eläinsadut saadakseni niistä kokonaiskäsityksen, jonka myötä muodostin analysoitavan aineistoni. Rajasin aineiston kettuun keskittyväksi, koska kyseinen hahmo nousi erityisen kiinnostavana monien erilaisten hahmojen joukosta. Suurin osa hahmoista pysyy samankaltaisina sadusta toiseen, mutta ketun hahmo on vaihteleva.

Pöysän mukaan kulttuurintutkimuksellisessa lähiluvussa tekstiä lähestytään syntagmaattisesti tarkastelemalla sitä ketjuna. Sen jälkeen siirrytään paradigmaattiseen lukutapaan, jossa vertaillaan ja rinnastetaan tekstin eri osia keskenään. Tulkinnan pohjana toimivat havainnot tulevat mieleen tekstiä luettaessa sattumanvaraisessa järjestyksessä. Lähiluenta ei kuitenkaan ole ainoastaan yksityiskohtien havainnointia, vaan tekstiin ja tarkastelunäkökulmaan ankkuroitua tulkintaa. Lähilukemiseen liittyy kiinteästi kirjoittaminen erilaisten muistiinpanojen ja merkintöjen muodossa.¹¹⁸

Kirjallisen aineiston purkaminen lähiluvun avulla aloitetaan lukemalla tehden samalla muistiinpanoja ja mahdollisesti alleviivaamalla yllättäviä tai kysymyksiä herättäviä kohtia. Tällä tavoin on mahdollista syventyä tekstiin ja sen kielellisiin yksityiskohtiin kunnolla. Seuraavaksi huomioidaan tekstissä toistuvia elementtejä, yhtäläisyyksiä ja ristiriitoja, ja pohditaan, voidaanko nähdä niiden muodostavan jonkinlaisia kaavoja. Lopulta kysytään miksi ja miten mahdollisia kaavoja on muodostunut. Jotta esitettyihin kysymyksiin voidaan vastata, on luettava teksti uudelleen ja huomioitava, mitä muita piirteitä siinä on.¹¹⁹

Myös omien reflektioimattomien lukuhypoteesien jäljittämisen on mahdollista lähiluennan keinoin. Etnografisesta todellisuudesta tekstien taustalla on mahdollista tehdä oletuksia,

---

¹¹⁵ Pöysä 2010: 35; Ibid. 2015: 37, 158.

¹¹⁶ *Tieteen termipankki 18.1.2022: Folkloristiikka:lähiluku.*

¹¹⁷ McClennen 2001.

¹¹⁸ Pöysä 2015: 30, 32–33.

¹¹⁹ Kain 1998; McClennen 2001.

vaikka ne eivät perustuisikaan omiin havaintoihin tai tieteelliseen evidenssiin. Esimerkkinä Pöysä kertoo runoissa allin määreenä käytettävästä ”vilujen vesien uimisesta”, josta tiedostamattaan hän olettaa allien esiintyvän syksyllä, vaikkei tiedäkään aiheesta sen enempää.¹²⁰

Pöysä esittelee folkloristiikan kentälle sopivan teosautonomisen lähiluennan strategian. Kyseisen teosnäkökulman kautta teosta tarkastellaan itsenäisenä kokonaisuutena konkreettisenä tekstiesimerkkinä osana laajempaa joukkoa toisintoja. Teoksella tässä yhteydessä tarkoitetaan esimerkiksi yksittäistä runoa tai satua. Teoksen tarkasteleminen erillisenä toimii jonakin tutkimuksen vaiheena, eikä teosta siksi käsitetä absoluuttisesti itsenäisenä.¹²¹

3.3 Laadullinen sisällönanalyysi

Laadullinen sisällönanalyysi on menetelmä, jota käytetään tutkittaessa laadullista dataa, kuten haastatteluja, kyselyitä, tekstejä tai muita dokumentteja. Menetelmä perustuu sisällön järjestämiseen ja luokitteluun tiettyjen teemojen tai käsitteiden mukaan. Laadullinen sisällönanalyysi voidaan jakaa kolmeen eri lähtökohtaan: induktiiviseen, deduktiiviseen ja abduktiiviseen analyysiin. Induktiivisessa analyysissä teoria muodostetaan aineiston perusteella ja tutkimuskysymykset muotoutuvat analyysin edetessä. On kuitenkin huomattavaa, että puhtaasti induktiivista analyysia ei ole, sillä tutkittavasta ilmiöstä on aina jonkinlainen ennakkokäsitys. Abduktiivisessa analyysissä puolestaan teoria muodostetaan aineiston ja teoreettisen viitekehysten perusteella. Tässä tapauksessa teoreettinen viitekehys ohjaa tutkimuskysymysten muotoilua. Sisällönanalyysillä fokusoidaan huomio aineistossa oleviin relevantteihin sisältöihin, joten koko aineistoa ei ole tarkoitus välttämättä hyödyntää.¹²²

Tutkielmassani hyödynnän aineistolähtöistä sisällönanalyysia, joka lähtee liikkeelle aineiston pelkistämisestä eli redusoinnista. Tällöin erotellaan tutkimuskysymyksen kannalta olennainen epäolennaisesta. Siten aineistoa tiivistetään tai pilkotaan osiin, jolloin on mahdollista luoda teoreettinen kokonaisuus.

---

¹²⁰ Pöysä 2010: 349; Ibid. 2015: 37.

¹²¹ Ibid. 2010: 337.

¹²² Tuomi & Sarajärvi 2018: 107.

Redusointia seuraa aineiston ryhmittely eli klusterointi. Ryhmittelyssä muodostetaan samankaltaisuuksista luokkia ja alaluokkia. Luokittelun kohteena voi olla esimerkiksi ominaisuus, piirre tai käsitys. Yläluokat syntyvät alaluokkia yhdistelemällä ja pääluokat taas yhdistelemällä yläluokkia. Luokittelun jälkeen aineisto käsitteellistetään eli abstrahoidaan. Käsitteellistettäessä aineiston käyttämät kielelliset ilmaisut johdetaan teoreettisiksi käsitteiksi ja johtopäätöksiksi. Tutkimuskysymykseen saadaan vastaus käsitteitä yhdistellen.¹²³

3.4 Teemoittelu

Teemoittelu on yksi laadullisen tutkimuksen menetelmistä humanistisissa tieteissä. Se on menetelmä, jolla tutkitaan tekstin tai aineiston sisältöä systemaattisesti tunnistamalla toistuvia teemoja ja luokittelujärjestelmiä. Teemoittelu aloitetaan yleensä aineiston läpikäynnillä ja merkitsemällä ylös mahdollisia teemoja. Sen jälkeen teemoja tarkennetaan, nimetään ja kuvataan yksityiskohtaisemmin. Lopuksi teemat järjestetään luokkiin ja analysoidaan suhteessa tutkimuskysymyksiin. Teemoittelua voidaan käyttää monenlaisissa tutkimuskonteksteissa, kuten laadullisissa haastatteluissa, fokusryhmissä, kirjoituksissa ja sosiaalisessa mediassa. Menetelmänä teemoittelu on hyödyllinen tutkittaessa ihmisten kokemuksia, mielipiteitä, arvoja ja käsityksiä eri ilmiöistä ja tilanteista.¹²⁴

Satujen teemoittelu voidaan aloittaa tekstin lukemisella ja sen sisällön havainnoinnilla. Tämän jälkeen havaittuja teemoja merkitään ylös, jonka jälkeen ne tarkennetaan ja nimetään yksityiskohtaisemmin. Lopuksi teemat järjestetään luokkiin ja analysoidaan suhteessa tutkimuskysymyksiin. Teemojen järjestettyjä luokkia kutsutaan pääteemoiksi ja sivuteemoiksi. Satujen teemoittelua voidaan käyttää monenlaisten tutkimuskysymysten tutkimiseen, kuten tutkittaessa, millaisia merkityksiä ja teemoja satuihin sisältyy tai millaisia opetuksia ja viestejä ne välittävät. Lisäksi satujen teemoittelu voi auttaa tunnistamaan, esimerkiksi millaisia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia arvoja ja normeja ne ilmentävät.¹²⁵

---

¹²³ Tuomi & Sarajärvi 2018: 108, 123–125, 127.

¹²⁴ Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.

¹²⁵ Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.

4 Eläinhahmojen representaatioita ja satujen piirteitä

Olen jäsentänyt tämän luvun temaattisesti eli kappaleet rakentuvat eri teemojen tai näkökulmien varaan. Kappaleet refleктоivat aineistoni tulkintaa, eivätkä ole yleistyksiä sovellettavissa kaikkiin satuihin. Analysoin, millaisia arvoja aineistoni sadut välittävät eli millaiset piirteet ja millainen toiminta katsotaan hyväksyttäväksi ja millaista paheksutaan. Ensin tarkastelen tutkimusaineistossani erityisenä nousevaa ketun hahmoa. Sitten analysoin kuvauksia muista eläimistä. Seuraavaksi tarkastelen oveluuden representaatiota, sillä sen teema on erityisen läsnä kaikissa tutkimusaineistoni saduissa. Analysoin satuja myös sukupuolittuneisuuden näkökulmasta, koska sukupuoliaspekti on ilmeinen espanjankielisessä aineistossa.

Syventyessäni ketun hahmoon tarkemmin pohdin, millainen se on, mitä sillä representoidaan ja pohdin, millaista maailmankuvaa sen kautta voidaan välittää. Sen jälkeen kuvaan ja analysoin muiden eläinhahmojen representaatiota ja tarkastelen, millaisia käsityksiä eläimistä saadaan kyseisten hahmojen pohjalta. Käsittelen myös aineistossani esiintyviä teemoja ja pohdin, miksi nämä teemat ovat keskeisiä.

Ihminen tarkastelee satuja inhimillisten linssiensä läpi, joten esimerkiksi suden leimaaminen julmaksi ja lampaan leimaaminen viattomaksi, on ymmärrettävää, mutta vääristynyttä. Susi on lampaan luonnollinen saalistaja, joten sadun roolit ovat helposti käsitettävissä ja sovellettavissa todelliseen maailmaan. Kuitenkin satu, jossa piirteet on annettu yllättäville eläimille, kuten ”julman” rooli sammakolle ja ”viattoman” rooli hiirelle, sekoittaa heti pakkaa. Sammakko ja hiiri eivät ole toistensa luonnollisia vihollisia, eikä sammakkoon tai hiireen muutoin liitetä kyseisiä ominaisuuksia.¹²⁶

Tarkastelemissani saduissa on huomattavissa yksi motiivi useammassa eri sadussa, mikä indikoi kyseisen motiivin suosioista, muistettavuudesta ja tehokkuudesta. Tämä motiivi on ATU-indeksistä tunnistettava 34. The Wolf Dives into the Water for Reflected Cheese. Motiivin suosio on ilmeinen ja sitä on sisällytetty aineistoni saduista 1. ja 6. sekä variantti siitä satuun 2. Sadussa 6. motiivi esiintyy yllättävässä kohdassa, eikä vaikuta oikein sopivan kyseiseen satuun, mutta kuuluu siihen kuitenkin.

---

¹²⁶ Mann 2009: 30.

4.1 Tutkimusaineisto

Espinosa kertoo tallentaneensa kokoelman aineiston translitteroimalla sadut siten kuin ne ”kansan suussa” kerrotaan. Sadut on translitteroitu käyttämällä tavallista espanjalaista aakkostoa ilman erityisiä foneettisia merkkejä. Espinosa on tarkoittanut aineistoa käytettäväksi vertailevan kansanrunouden¹²⁷ tutkimuksessa.¹²⁸ Aineiston saduissa esiintyvät motiivit voivat löytyä motiivi-indekseistä monista eri kohdista, mikä kertoo kyseisen motiivin suosiosta. Tässä kappaleessa identifioin aineistoni eläinsaduissa olevat motiivit ATU-tyyppiluettelon ja Goldbergin keskiaikaisten espanjalaisten kansansatujen indeksin avulla.

Kaikissa tutkielmaani sisällyttämistäni saduista on kettu jonkinlaisessa roolissa, koska hahmo nousee erityisenä kokoelman satuja lähiluvun menetelmin tarkasteltaessa. Ketun hahmo kiinnostaa minua eritoten siksi, koska se esiintyy saduissa naaraana paljon useammin muihin eläimiin nähden. Sukupuoliaspektin lisäksi rajasin aineistoni kettuun keskittyväksi, koska se erottuu siihen liitettyjen piirteiden moninaisuuden takia. Ketun hahmo on vaihteleva verrattuna muihin satujen hahmoihin, joita kuvataan staattisemmin. Kettu saattaa olla yhdessä sadussa juonikas ja epäluotettava, kun taas toisessa sadussa kuuliainen ja ajattelematon.

Espinosan kokoelmassa kettu on pääroolissa kymmenessä sadussa, jotka muodostavat kategorian B. Sivuhahmona kettu on 26 sadussa, joista 11 kuuluu kategoriaan A (susi), neljä kategoriaan D (eläinten väliset kilpailut) ja 11 kategoriaan E (koostuu useista eri eläimistä). Juonellisesti samankaltaiset sadut toistuvat kokoelmassa. Lisäksi, koska sadut on tallennettu niiden kertojien puhumalla aksentilla, on joitakin satuja hankalampaa tulkita puhekielisyysyksien vuoksi. Olen siis valinnut aineistokseni sellaisia satuja, joiden merkityksistä voin olla mahdollisimman varma ja käännöksen oikeellisuus ei kärsi virheellisten tulkintojen takia. Espinosan mukaan sadut 4. Kukko ja kettu ja 5. Kettu ja viinirypäleet on tulkittava yhdessä niiden ollessa toisiinsa vahvasti rinnastettavissa.¹²⁹

Numeroin analysoimani sadut järjestäen 1. alkaen tutkielmaa selkeyttämään. Satujen alkuperäiset numerot, niin kuin ne on merkitty kokoelmaan, löytyvät itse satujen alta. Jokaisen sadun jälkeen on tiivistelmä kyseisestä sadusta sekä sadun identifioimani paikka

---

¹²⁷ Esp. *Folklore comparativo*.

¹²⁸ Espinosa 1946: 34.

¹²⁹ *Ibid.*: 244.

ATU- ja keskiaikaisten espanjalaisten kansansatujen motiivi-indekseissä. Satujen suomennoksissa olen pyrkinyt säilyttämään alkuperäisen kerronnan sävyn.

Satujen sopeuttamisen kerrontaympäristöön, eli Espanjaan aineistoni ollessa kyseessä, voi huomata niiden nykyaikaiselle suomalaiselle tulkitsijalle vähemmän tunnetuista elementeistä, nimittäin 3. sadun galgosta, 4. sadun hapanrypälemehusta ja 6. sadun korkkipuusta tehdyistä mehiläispesästä, jonka olen kuitenkin suomentanut lyhyemmin pelkästään mehiläispesäksi. Kääntäessä vieraankielistä tekstiä redusoituvat sanat yksinkertaisemmiksi, eivätkä ne välttämättä enää sisällä samankaltaisia merkityksiä käännöskielellä kulttuurisen kontekstin ollessa eri.

Ensimmäisenä esimerkkinä sadun muokkautumisesta kontekstiinsa toimii 6. sadun mehiläispesä, *el corcho*, joka tarkoittaa espanjaksi korkkia, korkkipuuta ja mehiläispesää. Sadun kontekstista selviää sen tarkoittavan mehiläispesää ja sanasta voi myös ymmärtää mehiläispesän olevan korkkipuuta. Muunlaisia mehiläispesiä kutsutaan espanjaksi eri nimillä. Espanjan kielen monista eri nimistä mehiläispesille voi päätellä niiden olevan, tai olleen, yhteiskunnallisesti tärkeitä. Toisena esimerkkinä on 5. sadun hapanrypälemehu on raaosta viinirypäleistä tai muista happamista hedelmistä puristettua mehua, joka on väriltään vihreää. Värin takia sitä kutsutaan verjuisiksi eli vihermehuksi. Kolmantena esimerkkinä oleva galgo eli espanjanvinttikoiria on espanjalainen koirarotu, jota käytetään jäniksenmetsästykseen.

1. Susi ja kettu

Susi kuljeksi nälkäisenä, kunnes vastaan asteli kettu. Susi uhkasi syödä ketun, mutta kettu kertoi sillä olevan neljä poikasta. Susi ei välittänyt. Kettu kertoi tietävänsä kaivon, jossa on valtava juustokimpale. Susi kiinnostui, ja kettu lähti johdattamaan sutta juuston luo. Oli yö, ja täysikuu heijastui kaivon pinnasta. Kettu sanoi: – Näetkö susi, tuolla se juusto näkyy, keskellä kaivoa. Susi vastasi: – Mene sitten nappaamaan se. Kettu hyppäsi koriin, joka lähti laskeutumaan alas kaivoon. Kettu suostutteli suden hyppäämään toiseen ämpäriin, jotta tämä pääsisi käsiksi juustoon. Kun susi hyppäsi koriin ja laskeutui alas, nosti se ketun ämpäriin puolestaan ylös ja näin kettu pääsi sutta pakoan, ja oli onnellinen päästessään poikastensa luo.

Valladolid, Valladolid.

Susi uhkaa syödä ketun. Ketun kertoman mukaan kaivossa on juustokimpale. Susi käskää kettua hakemaan sen. Kettu laskeutuu korilla kaivoon ja suostuttelee sutta tulemaan myös. Susi laskeutuu toisella korilla kaivoon, jolloin ketun kori nousee. Kettu vapautuu ja susi jää loukkuun.

Kettu on feminiinissä tässä sadussa, joka on Espinosa kokoelmassa numerolla 206.¹³⁰ Satu on yhdistelmä kolmea ATU-tyyppiluettelosta löytyvää satua: 1) Wild Animals and Domestic Animals 100–149, 122D Caught Animal Promises Captor Better Prey, 2) Wild Animals 1–99, Clever Fox (Other Animal) 1–69 tyyppinä 34. The Wolf Dives into the Water for Reflected Cheese ja 3) 32. The Wolf Descends into the Well in One Bucket and Rescues the Fox in the Other.¹³¹ Satu on yhdistelmä kahta motiivia keskiaikaisten espanjalaisten kansansatujen motiivi-indeksissä: 1) K. Deceptions, K500–K699 Escape by Deception, K650 Other means of escape, K651 Fox escapes from well. 2) K800–K999. Killing or Maiming by Deception, K810. Fatal deception into trickster's power, K810.1.2. Fox lures wolf (with story that moon's reflection is a cheese) into well and leaves him there. Sadun juonikuvaus sopii myös motiiviin R. Captives and Fugitives, R100–R199. Rescues, R141. Rescue from well (body of water), R141.2. Fox rescued from well (Persuades wolf to descend into well in one bucket, thereby rescuing fox in other).¹³²

2. Susi aikoo syödä sardiineja

Kettu käveli kulkien pentujensa kanssa maalla, kunnes saapui joelle, jonka vesi oli hyvin kirkasta ja he kaikki joivat siitä. Sitten tuli susi, joka sanoi ketulle: – Hyvää huomenta rouva kettu. Kova nälkä toi minut ja aion syödä yhden pennuistasi. Kettu vastasi: – Älä, älä, herra susi. Katsos, kun minulla on tämä kori täynnä sardiineja ja annan niistä yhden sinulle, jottet kuole nälkään. Ja niin kettu antoi sudelle sardiinin. Susi söi sardiinin ja nuoli kyntensä sanoen: – Voi että kun haluaisin syödä toisen sardiinin! Niin kettu antoi toisen sudelle, joka söi sardiinin ja palasi sanomaan: – Niin mielelläni söisin vielä yhden sardiinin! Sitten kettu pyysi sutta tulemaan kanssaan joenpenkalle ja näytti tälle paikan, missä olisi paljon sardiineja. Kettu sanoi sudelle, että tämän täytyisi mennä veteen, jossa on kori, johon sardiinit tulevat. Susi meni vedessä olevaan koriin. Kettu heitti kiviä koriin ja sanoi: – Älkää syökö vielä, herra susi, antakaa olla, kunnes kori on täynnä sardiineja. Susi alkoi upota veteen ja sanoi ketulle: – Syönkö jo? – Älkää vielä. Odottakaa, kunnes kori on täynnä. Ja susi odotti, kunnes kori upposi veteen kivien painosta, ja hukkui.

Quintanilla del Coco, Burgos.

Susi haluaa syödä ketun poikaset. Kettu tarjoaa sardiineja. Tarjotut sardiinit eivät riitä sudelle, joka vain haluaa lisää. Kettu kertoo sudelle sen saavan sardiineja mennessään veteen odottamaan korin luo. Kettu heittää koriin kiviä. Susi uppoaa ja hukkuu.

¹³⁰ Espinosa 1946: 529.

¹³¹ Uther 2004: 31, 33, 89.

¹³² Goldberg 1998: 98–99, 152.

Kettu on feminiinissä tässä sadussa, joka on Espinosan kokoelmassa numerolla 209.¹³³ Satu on variantti ATU-tyyppiluettelosta löytyvästä sadusta Wild Animals 1–99, Clever Fox (Other Animal) 1–69 tyyppinä 30. The Fox Tricks the Wolf into Falling into a Pit.¹³⁴

3. Aasin ja leijonan huijaama kettu

Leijona oli sairaana pesässään, eikä voinut mennä ulos metsästämään. Hän kutsui eläimet nähdäkseen, kuka heistä voisi mennä etsimään riistaa. Kaikki sanoivat, että riistaa oli niukasti. Siellä eläinten joukossa oli kettu ja koska muut katsoivat häntä pahalla silmällä, ei hän tiennyt mitä tehdä, ettei leijona söisi häntä. Ja hän meni ja kertoi leijonalle: – Teidän majesteettinne, antakaa minun tuoda teille syötävää. Ja kettu lähti ulos etsimään riistaa leijonalle. Ketulla meni koko aamu etsien jäniksiä ja kaneja, muttei silti löytänyt mitään. Lopulta kettu löysi aasin ja sanoi tälle: – Hei aasi ystäväni! Käveletpä aikaisin näillä niityillä. – Etpä itsekään ole liikkeellä kovin myöhään herra kettu, vastasi aasi. Ja niin alkoivat he jutella, kunnes kettu sanoi aasille leijonan aikovan pitää neuvonpidon kaikkien eläinten kanssa. Mutta mitä kettu halusi, oli viedä aasi leijonalle syötäväksi. Aasi sanoi ketulle tulevansa myös neuvonpitoon. Kettu meni edeltä, sillä aasi ei tuntenut tietä. Joten he saapuivat leijonan luolalle. Sitten kettu pyysi aasia odottamaan sisäänkäynnin luona sillä välin, kun kettu kävisi sisällä ilmoittamassa heidän tulostaan. Kettu meni luolaan ja sanoi leijonalle tuoneensa aasin tälle syötäväksi. – Hyvä, hyvä, tulkoot pian, leijona sanoi. Kettu meni ulos ja pyysi aasia seuraamaan. Kettu meni ensin sisäänkäynnille ja sillä hetkellä aasi kääntyi ympäri ja potkaisi kettua kylkiluihin. Ja kettuparka päättyi leijonan pesään ja kaikki siellä olevat eläimet söivät hänet.

Quintanilla del Coco, Burgos

Kettu lähtee hakemaan sairaalle leijonalle riistaa. Kettu tapaa aasin ja lähtee johdattamaan tätä leijonan luo. Aasi potkaisee ketun leijonan luolaan. Kettu kuolee.

Kettu on maskuliinissa tässä sadussa, joka on Espinosan kokoelmassa numerolla 210.¹³⁵ Satu on ATU-tyyppiluettelossa kohdassa Wild Animals 1–99, Clever Fox (Other Animal) 1–69 tyyppinä 50B The Fox Leads the Donkey to Lion's Den but is Himself Eaten.¹³⁶

4. Kukko ja kettu

Kukko käveli kaivellen maata kaukana kotoaan, kunnes saapui kettu juosten napatakseen kukon. Kukko lensi ja nousi puuhun. Kettu lähestyi ja sanoi: – Älä pelkää. Tulin sanomaan, että kuninkaalta on käynyt käsky, jonka mukaan kaikki ovat sisaruksia. Tule alas. Sillä hetkellä kettu näki galgon tulevan ja sanoi kukolle: – Lähden nyt, sillä täällä ei ymmärretä käskyjä hyvin.

¹³³ Espinosa 1946: 532.

¹³⁴ Uther 2004: 30.

¹³⁵ Espinosa 1946: 533.

¹³⁶ Uther 2004: 45.

Santiponce, Sevilla.

Kettu haluaa napata kukon. Kettu yrittää saada kukon tulemaan alas puusta. Koiran lähestyessä kettu pakenee.

Kettu on feminiinissä tässä sadussa, joka on Espinosan kokoelmassa numerolla 225.¹³⁷ Satu on ATU-tyyppiluettelossa kohdassa Wild Animals 1–99, Clever Fox (Other Animal) 1–69 tyyppinä 62. Peace among the Animals – the Fox and the Rooster. Paikka sadulla on keskiaikaisten espanjalaisten kansansatujen motiivi-indeksissä kohdassa J. The Wise and the Foolish, J1100–J1699. Cleverness, J1420. Animals retort concerning danger, J1421. Peace among the animals.¹³⁸

5. Kettu ja viinirypäleet

Kerran kettu meni hedelmätarhaan löytääkseen syötävää. Hän näki viiniköynnöksessä herkullisia viinirypäleitä ja sanoi itsekseen: – Nyt täytät vatsasi kettu. Mutta lähestyessään köynnöstä, hän näki rypäleiden olevan hyvin korkealla, eikä voinut saavuttaa niitä. Hän istuutui katselemaan niitä hetkeksi ja sanoi: – Ne ovat kuin hapanrypälemehua. Jätän ne petolinnuille.

León, León.

Kettu haluaa syödä viinirypäleitä. Kettu ei yllä rypäleisiin ja jättää ne rauhaan.

Kettu on feminiinissä tässä sadussa, joka on Espinosan kokoelmassa numerolla 226.¹³⁹ Paikka keskiaikaisten espanjalaisten kansansatujen motiivi-indeksissä kohdassa J. The Wise and the Foolish, J200–J1099. Wise and Unwise Conduct, J850–J899. Consolation in misfortune, J870. Consolation by pretending that one does not want the thing one cannot have, J871. The fox and the sour grapes.¹⁴⁰

6. Leijona, heinäsiirkka ja kettu

Eräänä päivänä heinäsiirkka lähti kävelylle. Leijona käveli ohi ja astui siirran päälle. Siirkka sanoi sille: – Häpeämätön, miksi astut päälleni? Leijona harmistui ja vastasi sille: – Mutta mitä sanotkaan sinä skorpion, tuhoeläin? Minkä arvoinen olet? Sitten siirkka suuttui oikeasti ja sanoi leijonalle: – Minkä arvoinen minä skorpion, tuhoeläin, olen? Olen siirkka ja olen arvokkaampi kuin sinä. Et ole mitään minuun verrattuna. Leijona sanoi: – Kuinka? Kerron sinulle, että minä olen kaikkien eläinten kuningas ja olen kaikista pedoista vahvin. – No mutta – siirkka vastasi tälle – sanot olevasi kaikista vahvin eläin ja kaikkien kuningas;

---

¹³⁷ Espinosa 1946: 550.

¹³⁸ Goldberg 1998: 82.

¹³⁹ Espinosa 1946: 550.

¹⁴⁰ Goldberg 1998: 72–73.

mutta minä, joka olen ilkeä, minä, sirkka, pystyn parempaan kuin sinä. Ja niin he haastoivat toisensa ja menivät kumpikin kokoamaan sotilaita. Leijona tuli tappelamaan sirkkaa vastaan yhdessä kaikkien maailman petojen, leijonien ja tiikereiden, kettujen, karhujen ja muiden hurjien petojen kanssa. Sirkka tuli myös yhdessä sotilaidensa, kärpästen, mehiläisten, ampiaisten, syöpäläisten ja torakoiden kanssa. Toisena päivänä oli itse taistelu ja he kaikki lähtivät taistelemaan. Kun leijona näki vihollisen tulevan, he arpoivat, kuka menee ensiksi vihollista vastaan. Ketun tehtäväksi lankesi mennä tapaamaan vihollista ensin. Leijona sanoi sille: – No, herra kettu, menkää, sillä teillä on ollut onni päästä taisteluun ensimmäisenä. Ja niin erittäin rohkea kettu meni kohti hyönteispilveä, joka koostui ampiaisista, mehiläisistä ja muista heinäsirkan sutureista. Kun sirkka näki ketun tulevan, lähetti hän sitä vastaan yhden ainoan ampiaisen. Ampiaisen pisti kettua silmiin, korviin, kuonoon ja takamukseen. Kettu lähti salamannopeasti pakoon ja sanoi: – Auttakaa minua ystävät, sillä en enää pysty taistelemaan. Ja niin kettu tuli ystäviensä luo ampiaisen yhä seuraten ja pistellen sitä. Leijona sanoi: – Katso tuolla on joki. Sukella sinne, jotta ampiainen lähtisi pois. Kettua pelotti sukeltaa, mutta kun se näki kuun heijastavan veden pinnalla, ja leijona kehotti menemään veteen syömään juustoa, meni kettu veteen. Kun kettu ei löytänyt vedestä juustoa, niin se nosti päänsä pinnalle kysyäkseen ystäviltaan juuston olinpaikkaa, pisti ampiainen kettua muutaman kerran oikein kunnolla. Peläten ampiaisen pistävän uudelleen, ei kettu enää nostanut päätään vedestä, vaan hukkuu sinne. Kun leijona näki, ettei kettu enää noussut, alkoi tämä huutaa ketulle: – Kettu, tule ulos, ampiainen on poissa. Muut eläimet vastasivat: – Kuinka se voisi tulla ulos, jos on hukkunut? Sitten leijona sanoi: – Mutta miten ampiainen tuli pois sieltä? – No siksi, koska se ei mennyt veteen. Ampiaisen jätti ketun rauhaan sen kuollessa ja meni sitten sotilaidensa luo. Sirkka sanoi leijonalle: Näet, että olemme rohkeita, sillä olemme voittaneet maailman vahvimman eläimen, joka kutsui itseään eläinten kuninkaaksi. Minä olen eläinten kuningas.

Reinosa, Santander.

Leijona astuu heinäsirkan päälle. Heinäsirkka julistaa sodan leijonaa vastaan. Kumpikin valitsee edustajansa taisteluun. Leijonan valitsemana ensimmäiseksi taisteluun määrätty kettu joutuu heinäsirkan puolella olevan ampiaisen pistelemäksi. Kettu pakenee jokeen ja hukkuu sinne. Heinäsirkka voittaa sodan.

Kettu on maskuliinissa tässä sadussa, joka on Espinosan kokoelmassa numerolla 246.¹⁴¹ Satu on yhdistelmä kahta ATU-tyyppiluettelosta löytyvää satua *Other Animals and Objects* 220–299 tyyppinä 222. *War between Birds (Insects) and Quadrupeds* ja se on myös variantti tyyppistä *Wild Animals* 1–99, *Clever Fox (Other Animal)* 1–69, 34. *The Wolf Dives into the Water for Reflected Cheese*.¹⁴²

7. Karhu, susi ja kettu

¹⁴¹ Espinosa 1946: 568.

¹⁴² Uther 2004: 33, 139.

Karhu, susi ja kettu kävelivät yhdessä ruokaa etsien. Noustessaan mäkeä ylös he näkivät mehiläispesän täynnä hunajaa. Kettu, kun tiesi olevansa kaikista vanhin, sanoi: – Kaikista vanhin saa sen. Susi vastasi: – Minä olen vanhin, sillä olen elänyt siitä lähtien kuin ruoho syntyi. Kettu hyppäsi ja sanoi sudelle: – Kun ruoho syntyi, oli kettu jo Espanjassa. Karhu, joka ei ollut vielä sanonut mitään, meni ja laittoi kätensä pesään ja sanoi: – Minä olen kahdeksan vuotta vanha, mutta varokaa sitä, joka laittaa kätensä pesään.

Karhu, susi ja kettu löysivät hunajaa. Susi ja kettu kinasivat kuka saa syödä hunajan. Karhu otti hunajan.

En löytänyt täysin vastaavaa satua ATU-tyyppiluettelosta, mutta lähinnä sitä on tyyppi Wild Animals 1–99, Clever Fox (Other Animal) 1–69, 49. The Bear and the Honey. Kettu on feminiinissä tässä sadussa, joka on Espinosa kokoelmassa numerolla 268.¹⁴³

4.2 Kettu

Ketusta toisinaan käytetään nimeä *raposa*, *raposo* tai *raposu*, joka tarkoittaa arktisilla alueilla elävää kettua ja on myös vanhahtava nimitys sitä edeltäneelle vulpejalle.¹⁴⁴ Yhdessä sadussa ketusta käytetään nimeä *la maruxa* ja Espinosa on selventänyt kyseisen sanan tarkoittavan kettua.¹⁴⁵ Kielitieteilijä Joan Corominas on koonnut etymologiseen sanakirjaansa erilaisia merkityksiä sanoille *zorro* ja *zorra*. Sanakirjan mukaan *zorra* tarkoittaa sekä naaraskettua että huonoa naista tai lutka, mutta *zorro* sen sijaan tarkoittaa laiskaa henkilöä sukupuolesta riippumatta.¹⁴⁶ Myös RAE:n nykysanakirjan mukaan *zorro* tarkoittaa hyvin ovelaa, laiskaa ja salakähmäistä henkilöä sekä henkilöä, joka tekee tehtävänsä myöhässä ja vaivalloisesti tai ei tee töitä ollenkaan.¹⁴⁷ Corominas kertoo *zorra*-sanana alkuperän olevan kyseenalainen ja keskustelua herättävä. Sanan tiedetään korvanneen termin *raposa*, joka puolestaan korvasi suoraan latinasta peräisin olevaa *gulpeja*-sanaa¹⁴⁸. Eläimestä ei haluttu käyttää sen oikeaa nimeä, vaan puheessa käytettiin sille annettua lempinimeä. Corominas kertoo eräänä oletuksena olevan, että sana *zorro* juontuu turkkia tai karvoja merkitsevistä vanhasta termistä *çurra*.¹⁴⁹ Kettuun liitettyjä piirteitä voidaan siten löytää sanan etymologian perusteella. *Zorro* tarkoittaa espanjaksi kettua ja on samalla synonyymi kelmille. Latinan *vulpes* puolestaan

¹⁴³ Espinosa 1946: 610.

¹⁴⁴ *Real Academia Española*; Rae.es. 2016; Madridissa sijaitseva espanjalainen kuninkaallinen akatemia tarkoituksenaan espanjan kielen huolto Espanjassa.

¹⁴⁵ Espinosa 1946: 541.

¹⁴⁶ Corominas 1987: 625.

¹⁴⁷ Rae.es 2016.

¹⁴⁸ Myös *vulpeja*.

¹⁴⁹ Corominas 1987: 866–867.

tarkoittaa itse kettua, mutta sen lisäksi se merkitsee monia kuvainnollisia termejä, kuten älykkyyttä, sopeutumiskykyä, juonikkuutta ja viisautta.¹⁵⁰ Positiivisia älyyn liittyviä attribuutteja kettuun yhdistetään siis monia, mutta muunlaisia positiivisia ominaisuuksia ei niinkään. Kettua on jo vuosisatoja kuvattu samoin keinoin kuin nykyään tai ehkä nykymielikuva ketusta on muokkautunut juuri vanhojen kuvausten perusteella.

Kettu esiintyy suuressa osassa eläinsaduista, vaikkei se päähahmona olisikaan, ja personifioi usein älyä, oveluutta sekä oman edun tavoittelua. Utherin mukaan kettu representoidaan eläinsaduissa seuraavin tavoin: a) petturimaisena ja ovelana, b) huijattuna ja c) auttajana. Luokittelu pitää paikkaansa kyseessä ollessa toistensa kanssa vuorovaikutuksessa olevat hahmot. Aineistoni kettu-hahmot sopivat pääasiallisesti näihin kolmeen luokkaan. 5. sadussa kettu kuitenkin esitetään yksinään, jolloin se ei sovi mihinkään edellä mainituista kategorioista. Ketun vastaparina on kyseisessä sadussa viiniköynnös, jonka kanssa vuorovaikutusta ei ole, eikä kettu siten ole petturimainen, ovela, huijattu tai auttaja. Utherin luokituksen mukaiset attribuutit voidaan liittää kettuun ainoastaan suhteessa muihin hahmoihin. Uther mainitsee *Kettu ja viinirypäleet* -sadun osoittaakseen, kuinka Välimeren alueella antiikissa kettu nähtiin vahingollisena eläimenä viininviljelylle.¹⁵¹

Tunnettuna satujen klassikkona satu 5. osoittaa, kuinka saavuttamattomissa olevaa saatetaan haukkua. Käytöksen tarkoituksena on helpottaa omaa pettymyksen jälkeistä olotilaa, eikä syy ole haukunnan kohteessa sinällään. Tällaisten satujen tarkoituksena on esittää ihmiselle luonnollisia käyttäytymis- ja ajattelumalleja objektiivisesti tarkastellen. Eläimet toimivat kyseisenlaisissa saduissa ilmaisun välineinä ihmisten sijaan.

Kettu esitetään usein kujeilija-hahmona¹⁵², joka on ovela petkuttaja. 3. sadussa kettu yrittää huijata aasia siinä onnistumatta ja saa itse kärsiä seuraukset. 6. sadussa puolestaan kettu osoittaa sekä kuuliaisuutta ja rohkeutta että tyhmyyttä. Kuuliainen kettu menee leijonan kehottamana yksin sotatantereelle, jossa lähes kuolee vammoihinsa, mutta pääsee kuitenkin pakenemaan. Leijona neuvoo kettua hyppäämään jokeen ja noustessaan pinnalle hengittämään pistää ampiainen kettua päähän. Kettu pysyttelee pinnan alla, koska ei halua itseään pistettävän enää, ja siten kuolee hukkumalla. Toisaalta kettu olisi myös voinut kuolla

---

¹⁵⁰ Ibid. 1954: 765.

¹⁵¹ Uther 2007: 138, 141, 147, 149.

¹⁵² Eng. *Trickster*.

vammoihinsa veden alla ja olla sen takia nousematta takaisin pinnalle, mutta satu kuitenkin implikoi hukkumista.

Sadussa 2. kettu kuvataan pentujensa kanssa ja suden haluavan syödä pennut, tai tarkemmin vain yhden pennun. Satu osoittaa, ettei mikään riitä sudelle. Kettu tarjoaa sardiineja pentujensa sijasta. Susi kuvataan ahneena, sillä se haluaa syödä kaikki ketun sardiinit. Lisäksi satu kuvaa sutta laiskana, koska se ei vaivaudu itse metsästämään, vaan mieluummin ottaa ketulta tämän ruuat. Susi toimii ketun neuvojen mukaan mennessään veteen, jotta saisi ruokaa helposti vain odottelemalla, mikä kostautuu kuolettavasti. Susi toimii siis ketun jokaisen ohjeen mukaan kyseenalaistamatta niitä ollenkaan.

Kettuun liitetyt negatiiviset piirteet reflektivat satujen lisäksi arkipäivän todellisuutta. Kyseiset piirteet juontuvat mahdollisesti ketulle ominaisesta älykkyydestä ja sopeutuvuudesta uusiin ympäristöihin, sillä kettua tavataan joka puolella Eurooppaa. Opportunistisena metsästäjänä ja monipuolisesta ruokavaliostaan tunnettu kettu on aina hyötynyt maatalousyhteiskunnasta saamalla helposti ruokaa ihmisten viljelyksiltä ja pihapiiristä. Kettu on osoittanut älykkyyttään erilaisissa ongelmanratkaisua vaativissa tilanteissa ja se esimerkiksi pääsee tarvittaessa kanalaan aidan ali tai yli. Tällaisessa kontekstissa ihmisen näkökulmasta kettu on varas, oman edun tavoittelija ja ovela kelmi, koska muut eläimet eivät samalla tavoin suoraan ja yhtä näkyvästi hyödy ihmisestä. Nämä piirteet ovat siirtyneet satuihin osaksi ketun luonnehdintaa fiktionaalisenä ja tekstuaalisena eläimenä.

Kettu kuvataan manipuloivana hahmona saduissa 3. ja 4., sillä se yrittää saavuttaa omaa etuaan piiloagendan varjolla. Sadussa 4. ketun implikoidaan olevan nälkäinen, koska se valehtelee kukolle saadakseen tämän alas puusta. Kettu haluaisi syödä kukon, vaikkei sitä erikseen sadussa kerrota. Sen oletetaan olevan ilmiselvää, eikä siksi erillisen maininnan katsota olevan tarpeen. Sadun ymmärtämiseksi oikein vaaditaan ennakkotietoa sekä satujen konventioista että tuntemusta oikeiden eläinten käyttäytymisestä, mutta enimmäkseen ensin mainittua. 3. sadussa kettu sen sijaan haluaa välttää tulemasta syödyksi ja siksi kertoo aasille puolitotuuden leijonan luo menosta. Totta ketun kertomassa on, että leijona kutsui eläimet koolle neuvonpitoon, mutta kettu jättää kuitenkin tarkoituksella mainitsematta syödyksi joutumisen uhan saadakseen aasin tulemaan mukaansa ilman vastarintaa.

Suden ja ketun negatiiviset puolet kuvataan eri tavoin. Hahmona susi on suoraviivainen ja rehellinen, sillä se kertoo heti aikovansa syödä ketun 1. sadussa. Saduissa 1., 3. ja 4. kettua kuvataan kompleksisemmin ajattelevana hahmona manipuloivuutensa vuoksi. Manipuloivuus

on merkki kyvystä asettua toisen asemaan, jolloin on mahdollista ajaa omaa agenda paremmin läpi. Kyky asettua toisen asemaan ei välttämättä tarkoita hyväntahtoisia aikeita, kuten saduilla osoitetaan.

Sadussa 6. leijona ylenkatsoo heinäsiirtoa kyseenalaistamalla tämän arvon hyvin epäkunnioittavasti: ”Mutta mitä sanotkaan sinä, skorpioni, tuhoeläin? Minkä arvoinen olet?”. Satu opettaa olemaan ylenkatsomatta fyysisesti pienempää ja näennäisesti heikompaa. Leijona esitetään sadussa ylimielisenä, mutta tyhmänä. Leijonan typeruus tulee esille erityisesti sadun lopussa, jossa se ei ymmärtänyt, miksi kettu hukkuu jokeen ja ampiainen ei. Siten sadun tarkoituksena on myös varoittaa typeryydestä ja implisiittisesti myös herkkäuskoisuudesta, sillä taistelu koitui ketun kohtaloksi. Kettua kuvataan 6. sadussa rohkeana, mutta sinisilmäisenä, koska kuunteli leijonan neuvoa sukeltaa jokeen, vaikka kettua itseään pelotti. Leijona joutui yllyttämään kettua hyppäämään jokeen, sillä kettu epäröi aluksi. Kettu lopulta hyppäsi kuitenkin veteen kuolettavin seurauksin, koska hänen ystävänsä kertoi siellä olevan juustoa. Sadulla osoitetaan, kuinka neuvojen vastaanottajan tulisi kyseenalaistaa neuvojen antajan auktoriteetti: millä perustein neuvoja annetaan?

Sadussa 6. kettu toimii siis auttajana: se tekee niin kuin käsketään ilman juonimista tai oman edun tavoittelua, eikä sitä myöskään huijata samalla tavoin kuin sotilaitakaan ei huijata heidän joutuessaan sotaan. Satu ei varsinaisesti kehota auttajana toimimiseen ketun traagisen kohtalon takia. Satu demonstroi, kuinka kriittikittä toisten neuvot omaksunut kettu joutuu kärsimään niiden seuraukset. Satu osoittaa, että neuvoja kuunnellessa on otettava huomioon niiden lähde sekä käytettävä omaa päättelykykyä, eikä suoraan toimia arvioimatta neuvoja ja niiden antajia kriittisesti. Satujen kettu edustaa oman ajattelun tärkeyttä ja järjen käyttöä niin hyvässä kuin pahassa. Sadun 1. esimerkin mukaan kettu toimii älykkäästi, kun taas 6. satu kuvaa ketun toimivan ajattelemattomasti tuhoisin seurauksin. Tarkastellessaan suurta joukkoa eläinsatuja eri puolilta maailmaa Uther kuvailee kettuun liitettyjä synkempiä puolia kattavasti. Kuvaukset muistuttavat psykologian alalta tuttuja niin sanottuun synkkään kolmioon¹⁵³ kuuluvia attribuutteja ja toimintamalleja. Synkkä kolmio, tai kolmikko, kuvaa narsismia, psykopatiaa ja machiavellismia.

---

¹⁵³ Eng. *Dark triad*.

4.3 Muut eläimet

Aineistoni saduissa suden ja leijonan hahmoilla on samankaltaisia piirteitä. Kummatkin on asetettu negatiivisten ominaisuuksien ilmentymiksi. Niihin liitettyjä piirteitä ovat ahneus, typeruus ja ylimielisyys. Eroja kuitenkin hahmoilla on statuksen suhteen, sillä leijonaa kuvataan korkea-arvoisessa asemassa olevana eläinten kuninkaana, kun taas sutta ei kuvata niin. Leijona pitää neuvonpitoa sadussa 3. ja sadussa 6. se puolestaan kutsuu itseään eläinten kuninkaaksi ja eläimistä vahvimmaksi. Leijonan auktoriteetti kuitenkin kyseenalaistetaan jälkimmäisessä sadussa ja osoittaa sen olevan vähintään samanarvoinen, ellei jopa arvottomampi, kuin heinäsiirkka. Leijona kutsuu heinäsiirkaa halventavasti tuhoeläimeksi, minkä tarkoituksena on kuvata sirkan mitättömyyttä ilman minkäänlaista voimakomponenttia, joka on läsnä metaforissa, kuten koira ja sika.¹⁵⁴

Saduissa usein ilmenevä teema on nälkä, sillä se on sekä ihmisille että eläimille yhteinen, jokapäiväinen kokemus. Saduissa tavoitellaan jotakin elotonta syötävää, kuten juustoa tai viinirypäleitä, tai elollista eli jotakuta sadun hahmoista. Nälkä on teemana looginen, sillä se fysiologisenä perustarpeena koskettaa kaikkia ja on motivaattori monenlaiselle toiminnalle. Nälkä toimii yhdistävänä tekijänä ihmisten ja eläinten välillä, ja se voi auttaa ihmiskuulijaa asettumaan paremmin eläimen asemaan. Nälän teema ilmenee saduissa joko kirjaimellisesti tarpeena syödä tai kuvainnollisesti, jolloin on kyse muunlaisen puutteen kokemuksesta. Toisenlaisia nälän muotoja ovat esimerkiksi vallan- tai kunnianhimo.¹⁵⁵

Eläinsaduissa susi kuvataan usein hahmona, joka on nälän kalvama ja lähes kaikki sen toiminta johtuu nälästä. Suden hahmolle stereotyyppinen ominaisuus, tyhmyys, voi olla myös nälän seurausta. Aineistoni 1. sadussa nälkä on sokaissut suden arvostelukyvyn ja siksi se esitetään saduissa niin helposti huijattavana, että on valmis uskomaan veden pinnasta heijastuvan kuun olevan juustoa. Satu implikoi nälän heikentävän arvostelukykyä, mikä saa nälästä kärsivän toimimaan harkitsemattomasti ja itselleen epäedullisesti. Sadun opetusta voidaan soveltaa mihin tahansa tilanteeseen, jossa epätoivoinen menee lankaan näennäisen palkinnon vuoksi. 1. sadun valossa yksiulotteisempänä hahmona näyttäytyvän suden tarkoitus on korostaa sen parina toimivan toisen hahmon, ketun, positiivisia ja tavoiteltavia piirteitä.

---

¹⁵⁴ Koski 1992: 30.

¹⁵⁵ Propp 1971: 21.

7. sadussa suden, karhun ja ketun kuvataan haluavan syödä hunajaa. Susi ja kettu esittävät argumentteja kumpikin omasta puolestaan, miksi juuri tämä saisi hunajan. Karhu ei väittele, vaan toimii, joten se saa hunajan. Satu osoittaa, kuinka ”nopeat syövät hitaat” ja että pikaisella toiminnalla on etunsa. Tässä sadussa kettu nähdään ovelana, muttei klassisesti toisten kustannuksella, vaan enemmänkin hyvänä argumentoijana.

Aineistoni hahmoista kukon hahmossa eläimyys on eniten läsnä, sillä se ei puhu, eikä käyttäydy inhimillisesti. Sadussa 4. kukko representoidaan sen luonnollista käytöstä mukaillen. Se tonkii maata, lentää puuhun vaaran uhatessa, eikä vastaa puhuteltaessa. Kukko on niin kutsuttu tekstuaalinen eläin.¹⁵⁶ Inhimillisesti käyttäytyvä kettu toteaa kukon vastaamattomuuteen ja mahdolliseen puheen ymmärtämättömyyteen sekä koiran vihamieliseen lähestymiseen sanomalla, ettei kuninkaalta saatuja todennäköisesti valheellisia käskyjä ymmärretä. Sadussa on ketun ja kukon lisäksi myös koira, joka jää pinnalliseksi, sillä sen mainitaan ainoastaan tulevan kettua ja kukkoa kohti. Kuvaus kuitenkin luo assosiaation luonnollisesta vahtikoiran käyttäytymisestä, koska koira todennäköisesti lähestyi ajaakseen ketun pois. Sadun asetelma on puhetta lukuun ottamatta hyvin todenmukainen. Tosielämässä kyseinen asetelman sivustaseuraaja voisi helposti kuvitella ketun yrittävän juonia saadakseen saaliin.

Toinen tekstuaalinen eläin, jossa eläimyys on enemmän läsnä, on ampiainen 5. sadussa. Ampiaista ei kuvata verbaalisena toisin kuin kyseisen sadun muita eläinhahmoja. Se pistää kettua useita kertoja, mikä on ampiaiselle mahdollista. Lisäksi ampiaisen kuvataan odottavan kettua veden yllä valmiina pistämään uudelleen, mikä on myös oikeille ampiaisille lajityypillistä silloin kun ne kokevat olevansa uhattuna.

Vaikka satujen eläinten kuvataan puhuvan, käyttävät ne monesti väkivaltaa konfliktien ratkaisemiseksi ihmisten tapaan. Eläimienkään ei siis kuvata ratkaisevan konfliktejaan keskustelemalla. Kaikkien hahmojen eläimyyttä kuvataan satujen eläinten toiminnan motivaattorien kautta. Eläinten toimintaa ohjaavat metsästämiseen ja selviytymiseen liittyvät vaistot, kuten oikeassa elämässäkin. Nimenomaisesti monissa eläinsaduissa on kyse syömisestä ja syödyksi tulemisesta.¹⁵⁷

---

¹⁵⁶ Kaarlenkaski 2021: 331.

¹⁵⁷ Lefkowitz 2018.

Satu 4. on versio sadusta 5. Kettu ja viinirypäleet ja kukko onkin yhtä objektimaisessa asemassa kuin viiniköynnös. Molemmissa sadussa kettu tavoittelee jotakin sen ulottumattomissa olevaa sitä saavuttamatta. Eläimyyttä eniten mallintava kukon hahmo, rinnastetaan toislajisen olennon, tässä tapauksessa kasvin, kanssa, mikä viittaa hierarkkiseen ajattelutapaan. Kukko, joka edustaa eläimiä, kuvataan ei-älyllisesti toisin kuin kettu inhimillisen edustajana.

Koska kukko ja viiniköynnös esiintyvät saman sadun eri variaatioissa, ovat ne allomotiiveja eli sadun elementtejä, jotka ovat keskenään vaihtokelpoisia ja rinnastettavissa toisiinsa.¹⁵⁸ Sadut implikoivat inhimillisen ylemmyyttä, mikä ei kuitenkaan estä pettymyksen tunteen kokemista tai epäonnistumista. Satu 5. on erittäin tunnettu läpi Euroopan ja kuvaa pettymyksen lievittämistä päätelmällä, jonka mukaan haluttu kohde ei olekaan niin hyvä kuin aluksi on luultu. Sadussa 3. kettu puolestaan päättelee kukon kyvyssä ymmärtää olevan vikaa, koska se ei toiminut ketun haluamalla tavalla. Kognitiivisen dissonanssin demonstroiminen sadun konkreettisen esimerkin keinoin mahdollistaa käsitteen ymmärtämisen paremmin.

Satujen 4. ja 5. asetelmat ovat eniten tosielämän kaltaisia, sillä niissä todellisen tilanteen ollessa kyseessä mahdollinen sivustaseuraaja saattaa kuvitella, mitä kettu voisi sanoa tai ajatella. Samalla tavoin esimerkiksi lemmikinomistaja käy vuoropuhelua lemmikkinsä kanssa ja kuvittelee, mitä tämä voisi ajatella tai sanoa. Eläin ei sano mitään, mutta ihminen tulkitsee sitä inhimillisesti. Onkin kiinnostavaa, että eläinsaduissa kuvataan useimmiten villoja eläimiä, vaikka kotieläimet ovat läheisempiä ja arkisempia ihmisen kumppaneita. Ehkä vieraampiin eläimiin on helpompi projisoida erilaisia piirteitä? Tai kotieläimet nähdään enemmänkin välineinä ja villieläimet toimijoina? Ovathan villieläimet itse vastuussa elannostaan, kun taas kotieläimet ovat riippuvaisia ihmisestä.

Osasta satujen 3. ja 4. dialogeista välittyä toista kunnioittava puhetapa. Dialogeissa kommentoidaan säätä ja vastapuolta puhutellaan kohteliaasti herrana tai ystävänä. Kummankin sadun dialogeissa ketulla on kuitenkin pintapuolisen kohteliaisuuden takana motiivina oma etu, sillä sadussa 3. se haluaa säilyttää henkensä ja sadussa 4. se haluaa syötävää. Kummassakin tapauksessa vastapuoli menettäisi henkensä, jos ne tekisivät kuten kettu yrittää saada ne toimimaan. Kummassakin tapauksessa kettu vetoaa kolmanteen osapuoleen kutsun tai käskyn sanelijana.

---

¹⁵⁸ Dundes & Bronner 2007: 321–322.

Jotkut satujen dialogeista eivät ole kunnioittavia, kuten sadussa 6. leijonan astuessa heinäsirkan päälle. Sadun antaman mallin voi nähdä kehottavan puolustautumaan kohdatessa työkeää ja epäkunnioittavaa käytöstä. Heinäsirkka ei alistu leijonan loukkausten edessä, vaan haastaa sen ja osoittaa sen olevan väärässä. Vastakohtana leijonan loukkaavalle kielenkäytölle heinäsirkkää kohtaan, puhuttelee se kettua kohteliaasti herrana, koska kokee tämän olevan enemmän samanarvoinen itsensä kanssa.

Kettu puhuttelee toisia eläimiä aina kohteliaasti, mutta kohteliaiden sanojen takaa paljastuu monesti jokin juoni. Kettu saa ystävällisyydellään aasin mukaansa 3. sadussa. Aasin hahmon kuvataan puhutteleva kettua yhtä ystävällisesti kuin kettu puhuttelee sitä. Aasin kuvataan luottavan kettuun ja seuraavan sitä luolan suulle. Vaikkei sadussa niin suoraan kerrota, voi aasin käytöksestä päätellä sen ymmärtäneen ketun pahat aiheet. Aasin siis kuvataan niin sanotusti antaen ketulle samalla mitalla potkaisemalla sen leijonan luolaan, jolloin kettu tapetaan. Aasin hahmolla demonstroidaan, kuinka valppaudella voi välttää joutumasta vaikeuksiin. Satu myös varoittaa olemasta sinisilmäinen ja luottamaan omiin arvostelu- ja havaintokykyihin. Aasi olisi kuitenkin voinut ainoastaan paeta paikalta huomattessaan juonen, mutta se halusi kostaa ketulle sen pahat aiheet. Aasi ei toiminut moraalisesti jalosti, mutta jalomielisyyden osoittaminen ei olekaan eläinsatujen tarkoitus.

Utherin mukaan muut eläimet ovat huomattavan varomattomia suhteessa kettuun. Kettu osoittaa varovaisuutta ja tarkkaavaisuutta lähestymistavoissaan eri tilanteissa, kun taas useiden muiden, kuten suden, karhun ja leijonan, lähestymistavat ovat suoraviivaisia ja johtavat loukkaantumiseen tai kuolemaan.¹⁵⁹ Aineistoni ei reflektoi Utherin havaintoa, joka on tehty laajaa joukkoa satuja vertailemalla. Tämä selittyy aineistoni rajoittuneisuuden takia, sillä voidakseen suorittaa laaja-alaisempaa piirteiden kartoitusta, on aineiston oltava huomattavasti suurempi. Se olisi mahdollista pro gradu -tutkielman mittasuhteisiin, mikäli aineistoa ei olisi tarvetta kääntää ja käännöksen kautta tulkita. Käännösprosessin vaativuuden vuoksi päädyin ratkaisuun, jonka myötä aineistoni toimii ikkunana espanjankielisiin eläinsatuihin pikemminkin kuin pyrki tyhjentävästi niitä tulkitsemaan.

4.4 Oveluuden representaatio

Saduissa 1., 2. ja 3. osoitetaan havainnollisesti oveluuden positiiviset ja negatiiviset puolet. Sadun 4. puolestaan kuvaa oveluutta neutraalissa valossa ilman suoria positiivisia tai

---

¹⁵⁹ Uther 2006: 145.

negatiivisia seuraamuksia. Sadussa 7. oveluuteen viitataan, mutta sen seuraamukset eivät ole lopullisen negatiiviset toisin kuin sadussa 3. Toisin sanoen neutraalisti oveluutta kuvaavissa saduissa seuraukset eivät ole kuolettavat. Sadussa 6. ketun ei osoiteta olevan ovela lainkaan ja se saa kärsiä kuolettavat seuraukset.

Aineistoni valossa oveluus näyttäytyy eräänlaisena taitolajina, jolla on vaihteleva ja tilanteesta riippuva menestys. Oveluuteen turvautuessa kettu on menestyksekkäs silloin, kun se on yksin vastuussa omasta tilanteestaan. Tarkoitan tällä sitä, että ketulla oli 1. sadussa vastassaan vain susi, jonka toiminnan kettu saattaa arvata. Jos sadun asetelmassa on muitakin muuttujia, aineistoni tapauksissa toisia hahmoja, on ketun menestys oveluutta käyttäessään huono. Kuten sadun 3. asetelmassa ketun ”puolella” on aasi, jonka käyttäytymiseen kettu ei voi täysin vaikuttaa. Vaikka aasi lähtee ketun mukaan, ei kettu voi tietää aasin päättelykyvystä tai tarkkasilmäisyydestä mitään, mikä osoittautui ketulle kohtalokkaaksi. Verrattaessa satujen ketun oveluuteen voisi tosielämän vastaavuutena olla kettu-lajin opportunistisuus ruokaa hankittaessa ja sitä etsittäessä.

Nopeaälyisyytensä ansiosta kettu sadussa 1. pelastaa itsensä, ja siten myös pentunsa, suden kynsistä. Kyseisessä sadussa kettu ei ainoastaan pääse sudelta pakoan, vaan jättää sen kaivoon, josta ei todennäköisesti pääse pois sen syvyyden vuoksi. Näin voidaan päätellä suden kuolevan kaivoon, eikä vaaraa enää ole ketulle tai sen poikasille vastaisuudessakaan. Kettu ymmärtää suden ahneuden, sillä on valmis riskeeraamaan oman henkensä laskeutuessaan alas kaivoon. Jos susi ei suostuisikaan laskeutumaan kaivoon, kuolisi kettu itse sinne, jolloin sen pennut nääntyisivät nälkään. Lisäksi kettu tietää olevansa kevyempi kuin susi ja pääsevänsä pois kaivosta, jos susi vain suostuu laskeutumaan myös sinne. Susi osoittaa ahneutensa ollessaan välittämättä ketun pennuista, jotka kaikki kuolisivat suden nälän takia. Lisäksi satu kuvaa ahneuden paheellisuutta, koska juuri ahneuden vuoksi susi menettää henkensä.

Sen sijaan satu 3. kuvaa oveluuden huonoja puolia ketun halutessa pelastaa itsensä toisen kustannuksella. Kummassakin edellä mainituista saduista ketun tavoitteena on pelastaa itsensä, mutta erona näillä saduilla on toiminnan motiivi. Saduilla osoitetaan, että on hyväksyttävää pelastaa itsensä vaaran uhatessa, muttei toisen kustannuksella.

Utherin luokituksen mukaan ketun kuvaaminen ovelana ja petturimaisena, *cunning and deceiving*, pitää lähes aina paikkansa. Mielestäni kuvaavampi termi petturimaisen tilalle olisi manipuloiva, sillä se kattaa laajemman kirjon toimintaa. Aineistoni 6. sadussa kettu nimittäin

ei ole petturimainen, vaan enemmänkin manipuloiva tai hyvä argumentoija siinä tapauksessa, että sen kertoma on totta eli se on vanhempi kuin susi ja karhu.

4.5 Sukupuoliaspekti

Eläimen sukupuoli on helposti selvitetävissä espanjankielisestä tekstistä, sillä jokaisella substantiivilla on feminiini- ja maskuliinimuotonsa. Esimerkiksi kettu on espanjaksi *el zorro*, mutta useimmiten saduissa esiintyy *la zorra* eli naaraskettu, kun taas susi on *el lobo* sekä saduissa että muutoinkin. Eläimiä, jotka on kirjoitettu tavallisesti maskuliinimuodossa, ovat esimerkiksi susi (*lobo*), rupikonna (*sapo*), aasi (*burro*), koira (*perro*), kissa (*gato*), apina (*mono*), heinäsiirkka (*grillo*) ja härkä (*toro*).

Espinosan kokoelman eläinsaduista kettu on feminiininen 31 sadussa ja maskuliininen viidessä. Uroskettu esiintyy yhdessä A-kategorian ja neljässä E-kategorian sadussa.

Kategoriaan A kuuluu yhteensä 16 satua, joista yhdessäkään susi ei ole feminiininen. A-kategorian sadussa, jossa kettu on maskuliininen, on suden sijaan leijona.

Tutkimusaineistona analysoimissani saduissa kettu on maskuliininen saduissa 3. ja 6, ja feminiininen saduissa 1., 2., 4., 5. ja 7. Pentuja ketulla kuvataan olevan saduissa 1. ja 2. Aineistoni tasaa sukupuolten representaation vaaka-kuppeja, sillä kuten aiemmin kerroin, kuvataan maskuliinista kettua Espinosan kokoelman saduista ainoastaan viidessä, mutta feminiinistä kettua 36 sadussa.

Eläinhahmojen sukupuolittuneisuus näkyy ketun hahmon kohdalla siten, ettei urosketulla ole poikasia, kun taas naaraalla on. Emon rooli ketulla on kokoelman saduissa 1. ja 2., joissa se suojelee poikasiaan neuvokkuutensa avulla. Aineiston satujen urospuolisilla ketuilla ja muilla eläimillä ei ole poikasia. Sadut 1. ja 2. osoittavat, kuinka kettuemo pääsee pois pinteestä järkeilyllä ja oveluutensa avulla. Sadut tukevat Apon teoriaa, jossa feminiininen hahmo toimii tavalla, joka on siltä odotettavaa eli suojelee pentujaan yrittämällä kaikkensa jäädä eloon.¹⁶⁰ Toisaalta suojeleminen on tässä tapauksessa myös loogista ja lajityypillistä.

Aineistoni saduista kahdessa kettu-hahmolla on siis pentuja ja kummatkin sadut kuuluvat A-kategoriaan. Sadussa 2. susi haluaa syödä ketunpoikaset ja sadussa 1. itse kettuemon. Näissä saduissa susi uhkaa erottaa emon ja poikaset, mutta niin ei käy ketun oveluuden takia. Susi representoi ulkopuolista uhkaa, miestä (sutta merkitsevän sanan *el lobo* ollessa

---

¹⁶⁰ Apo 1986: 282.

maskuliinimuodossa), auktoriteettia tai sotaa, jonka takia perhe on vaarassa hajota. Koska pelkästään naarasketulla kuvataan olevan poikasia, vahvistavat kyseiset sadut perinteistä käsitystä naisesta hoivaavana ja perheen tärkeydestä naiselle. Jos sadut kuvaisivat kettuja sellaisina kuin ne luonnollisesti ovat, olisi myös urosketulla pentuja ja huolehtisi se niiden ravinnonsaannista ja turvallisuudesta yhtä lailla kuin naaraskettukin. Satujen voidaan siis todeta olevan agenda, joka välittää tietynlaista kuvaa maailmasta.

Substantiivina ketun ollessa saduissa feminiinissä muodossa, *la zorra*, on satujen välityksellä voitu kertoa naisen älykkyydestä, viehkeydestä sekä kaunopuheisuudesta, mutta myös negatiivisista ominaisuuksista. Saduissa esiintyvien naaraskettujen avulla on mahdollisesti voitu varoittaa naisten oveluudesta, itsekeskeisyydestä ja oman edun tavoittelusta. Onko piirteiden ajateltu perinteisesti olevan naisille ominaisempia, jolloin ne siten saadaan representoimaan enemmän feminiiniä?

Seksismillä on pitkät juuret, eivätkä sadutkaan ole välttyneet siltä. Satujen avulla sukupuolirooleja on voitu vahvistaa ja ylläpitää. Sukupuoliroolien ylläpitämisen funktion takia ainoastaan feminiinisellä ketulla on poikasia. Seksismi ei ole ihmiselle sisäänrakennettu ominaisuus, vaan sitä ylläpidetään ja rakennetaan muiden muassa kirjoitusten, kuvien ja puheen avulla. Apon mukaan ihmesatujen

eläinauttajissa on havaittavissa jakautuminen sankarin sukupuolen mukaan: miespuolisen sankarin auttajina toimivat sekä vaaralliset villieläimet (karhu, susi, jalopeura ja poikkeuksena hiiri) että ”maskuliiniset” kotieläimet (hevonen, koira); sankaritarta auttavat ”feminiiniset” kotieläimet (lehmä, kissa) sekä kotipiirin vaarattomat villieläimet (hiiret, linnut).¹⁶¹

Vaikka ihmesatujen eläimet eivät olekaan suoraan verrannollisia eläinsatujen eläimiin, voi niiden tunteminen auttaa sukupuolittuneisuuden tunnistamisessa ja määrittämisessä.

Satujen avulla sekä kuvataan että rakennetaan sosiaalista todellisuutta. Satujen kautta opetetaan normeja ja varoitetaan esimerkiksi olemasta naiivi tai herkkäuskoinen toisten mahdollisten piiloagendojen ja -motiivien varalta. Apon mukaan voidaan olettaa satujen toimineen välittäjinä, joiden kautta kerrontayhteisössä ylläpidettiin ja siirrettiin käsityksiä eri sukupuolilta vaadittavista ominaisuuksista ja käyttäytymismalleista. Sukupuolet määritellään tavalla, joka on sopuoinnussa kertomusten miesvaltaisen taustakulttuurin kanssa. Esimerkiksi

---

¹⁶¹ Ibid.: 283–284.

määrittelyt yleisesti sisältävät ajatuksen, että miehet ovat vähemmän perhesidonnaisia kuin naiset.¹⁶²

Apon esimerkki heijastuu myös aineistooni, ja kuriositeettina myös koko Espinosan kokoelman satuihin, sillä yhdelläkään maskuliinisella ketulla ei ole poikasia. Kettuumoa jälkeläisineen sen sijaan kuvataan. Tosielämää nämä eläinsadut eivät kuvaa, koska uros- ja naarasketut yhdessä pitävät poikasistaan huolta. Tämä edustaa hyvin sitä, kuinka monet sadut pohjautuvat ihmisten todellisuuteen ja refleктоivat sitä, eivätkä eläinten maailmaa. Näiden satujen eläimet representoivat rooleja ja attribuutteja, joita ihmisillä toivotaan tai oletetaan olevan. Satujen eläinten kautta sukupuolten erilaisia rooleja normalisoidaan, jolloin niitä voi olla hankalampi kyseenalaistaa. Kuitenkin hahmoilla on sukupuolesta riippumatta sekä positiivisia että negatiivisia attribuutteja. Huomattavaa on satujen kerronta-ajankohdan merkitys, sillä 1900-luvulle tultaessa yhteiskunnasta oli muodostumassa egalitaarisempi.

---

¹⁶² Apo 1986: 282.

5 Lopuksi

Aloittaessani tutkielmaa minulla oli mielessäni monia erilaisia kysymyksiä ja ajatuksia, mitä syventyä tutkimaan: sukupuoliuus, sananlaskut, teemat, motiivit, erilaiset lingvistiset kysymykset, henkilöhahmot, tarinalliset aspektit ja niin edelleen. Hankaluuksia siten tuotti tutkielman aiheen rajaaminen sen hedelmällisen aineiston vuoksi, sillä houkutus rönsyilyyn oli suuri.

Kuten johdannossa mainitsin, olisi tulevaisuudessa kiintoisaa vertailla eri maiden eläinsatuja keskenään ja tarkastella, millaista alueellista variaatiota saduissa ja niiden hahmoissa on. Lisäksi poikkitieteellinen tutkimus historian, kielitieteen ja psykologian alojen teorioita ja metodeja hyödyntämällä satujen syvällisen ja laaja-alaisen ymmärtämisen takaamiseksi. Myös eläinepiikoiden ja eläinsatujen vertailu olisi kiinnostava aihealue.

Sananlaskujen tutkimus ihmistieteellisen eläintutkimuksen näkökulmasta olisi mielenkiintoista ja se asettuisi hyvin folkloristiseen tutkimusperinteeseen. Toisinaan etiologisen loppuhuomautuksen sijaan faabelit ja eläinsadut päättyvät sananlaskuun, jossa moraalinen opetus pelkistyy. Sananlaskuilla voidaan saada selville eläimiin liitettyjä ominaisuuksia, sillä ne ovat monesti selittäviä tai perustelevia. Ne sisältävät itsenäisen ajatuskokonaisuuden, joten niitä voidaan tarkastella myös ilman käyttökontekstia.¹⁶³ Tällaisia sananlaskuja käytetään yksinään arkipäiväisenä huomautuksena, esimerkiksi *kettu vaihtaa turkkiaan, muttei tapojaan*.¹⁶⁴ Kuten satujenkin kohdalla, kertovat sananlaskut enemmän ihmisistä kuin eläimistä, mutta ne kuitenkin sisältävät tiedonjyväsiä ihmisten ajattelutavoista ja eläimiin liittyvistä piirteistä. Saduissa esiintyvä aihe kettuemosta on löydettävissä myös sananlaskuista, joten tarkempi katsaus siihen voisi osoittautua hyödylliseksi.

Etymologioiden tutkimus folkloristiikan näkökannalta olisi mielestäni erittäin kiinnostava poikkitieteellinen aihe, jossa yhdistyy kielitiede, historia ja folkloristiikka. Folkloristiikassa on käytetty etymologioita esimerkiksi erilaisten tutkittavien aihepiirien määrittelyissä. Lisäksi folkloristiikassa on tutkittu erilaisia sanojen käyttötapoja.¹⁶⁵ Etymologioiden avulla on mahdollista kartoittaa menneisyyden ihmisten mielenmaisemaa ja maailmankuvaa.

---

¹⁶³ Apo & Kinnunen 1998.

¹⁶⁴ Esp. *La zorra cambia el pelo, no las costumbres*.

¹⁶⁵ Koski 2011: 138

Nähdäkseni monitieteinen yhteistyö mahdollistaa parhaan kokonaiskuvan konstruoinen mistä tahansa aiheesta, sillä eri alojen tutkijoilla on hieman erilaista tietämystä ja ymmärrystä.

Otanta kokoelman saduista edustaa lähiluvun menetelmin selektiivisesti valikoitua joukkoa, joka toimii ikkunana espanjankielisiin satuihin. Lähiluennan prosessi etenee yksityiskohtaisesta kohti kokonaisvaltaista. Satujen tulkinta perustuu laadulliseen sisällönanalyysiin, jonka periaatteiden mukaan aineisto redusoidaan ja lopulta klusteroidaan, jotta analyysi on mahdollista keskittää tutkimuksen kannalta olennaiseen. Teemoittelussa aineistoa lukiessa syntyneistä havainnoista muodostetaan pääteemoja ja niistä yhä edelleen sivuteemoja. Sekä laadullinen sisällönanalyysi että teemoittelu sopivat kirjallisen satu-aineiston tarkasteluun hyvin ja niiden avulla on mahdollista saavuttaa tulkinnan kohteesta mahdollisimman kokonaisvaltainen kuva.

Eläimyyttä kuvataan eläinsatujen ei-inhimillisten hahmojen kautta niiden toiminnan motivaattorien kautta: eläimiä ohjaavat metsästämiseen ja selviytymiseen liittyvät vaistot. Vaikka eläinsadut kuvaavat ihmisten yhteiskuntaa, niissä representoidaan inhimillisten piirteiden lisäksi myös eläimellisiä piirteitä. Eläimet neuvottelevat toistensa kanssa, käyvät sotaa toisiaan vastaan ja yrittävät huijata toisiansa ihmisten lailla. Eläimyyks on toissijaisessa asemassa, mutta silti identifioitavissa.

Eläinsatujen kontekstissa kettu representoidaan pääasiassa kolmella tavalla: ovelana juonittelijana, huijattuna ja auttajana. Niiden lisäksi ketulla on muita rooleja, joista tunnistettavissa on aineistostani emon rooli. Paremminkin kuvaava termi petturimaisen tilalle Utherin luokituksessa olisi manipuloiva sen kattavuuden vuoksi. Manipuloiva on terminä vähemmän spesifi, joten se sisältäisi enemmän toimintaa kuin pelkästään petturimaisuus, joka on melko tiukasti rajaava käsite.

Satujen funktioita ovat pääasiassa viihteellisyys, varoittaminen ja opettaminen. Eläinsatujen, kuten muidenkin satujen, skenaarioita voidaan soveltaa arkielämään ilman, että sadussa kuvattuja tapahtumia täytyisi kokea itse. Satujen avulla valmistellaan tosielämää varten. Niiden luomien esimerkkien avulla voidaan välttää toimimasta tietyllä tavalla ja kehottaa tietynlaiseen toimintaan. Erilaiset narratiivit eläimistä monista lähteistä konstruivat eläinkuvia ihmisten mielissä.

Eläinsatujen välityksellä kuvataan ihmisten maailman ongelmia puolueettomasti, sillä eläimet ei kuvaa ketään tiettyä ihmistä tai kansaa. Eläinsatuihin projisoidaan inhimillisiä konflikteja ja

moraalisia kysymyksiä, joiden oikeudenmukaisuuteen tai eettisyyteen ei oteta kantaa, vaan pohdinta jätetään sadun vastaanottajalle.

Muihin satujen lajeihin verrattuna eläinsadut tarjoavat neutraalin alustan reflektoida, debatoida ja projisoida. Alustan (itse)reflektiolle eläinsadut tarjoavat yksilölle. Ne myös voivat toimia moraalisen debatin käynnistäjinä kollektiivisesti. Lisäksi eläinsatuja on mahdollista käyttää projisoinnin kohteena sekä yksilötasolla että yhteisöllisesti.

Lähteet

Tutkimusaineisto:

Espinosa, A. M. (1946). *Cuentos populares españoles: Recogidos de la tradición oral de España*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas.

Kirjallisuus:

Alster, B. (1989). *An Akkadian Animal Proverb and the Assyrian Letter ABL 555*. *Journal of Cuneiform Studies*, 41(2), 187–193. DOI: <https://doi.org/10.2307/1359913>

Anhava, J. (1998). *Maailman kielet ja kielikunnat*. Helsinki: Gaudeamus.

Apo, S. (1986). *Ihmesadun rakenne: Juonien tyypit, pääjaksot ja henkilöasetelmat satakuntalaisessa kansansatuaineistossa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Apo, S. (1989). *Kaksi luokkaa, kaksi satuperinnettä: Havaintoja 1800-luvun kansan- ja taidesaduista*. *Sananjalka*. 31(1), 141–166. DOI: <https://doi-org.ezproxy.utu.fi/10.30673/sja.86520>.

Apo, S. (1990). *Kertomusten sisällön analyysi*. Teoksessa: Mäkelä, K. (toim.), *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus.

Apo, S. (2012). *Satugenre kirjallisuudentutkimuksen ja folkloristiikan riitamaana*. *Elore*, vol. 19, no. 2. DOI: <https://doi.org/10.30666/elore.79013>.

Bacchilega, C. (2018) *Adaptation and the Fairy-Tale Web*. Teoksessa: Greenhill, P., Terry Rudy, J., Hamer, N., & Bosc, L. (Eds.). *The Routledge Companion to Media and Fairy-Tale Cultures* (1st ed.). Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315670997>

Bacchilega, C. (2012). *Folklore and Literature*. Teoksessa: Bendix, R. F. & Hasan-Rokem, G. *A Companion to Folklore*. 1. Aufl. Vol. 15. [Online]. New York: Wiley-Blackwell.

Bacchilega, C. (1999) *Postmodern Fairy Tales: Gender and Narrative Strategies*. [Online]. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, Inc.

Ben-Amos, D. (1984). Obituary: *Haim Schwarzbaum (1911-1983)*. *The Journal of American Folklore*, 97(386), 464–466. <http://www.jstor.org/stable/540546>.

Bettini, M. (2013). *Women and Weasels: Mythologies of Birth in Ancient Greece and Rome*. Translated by Emlyn Eisenach; first published 1998. Chicago; London: University of Chicago Press. DOI: <https://doi.org/10.7208/9780226039961>.

Bibring, T. (2013). “*Would that My Words Were Inscribed*”: *Berechiah ha-Naqdan’s Mišlei šu‘alim and European Fable Traditions*. Teoksessa *Latin-into-Hebrew* (Vol. 39, pp. 309–329). DOI: https://doi.org/10.1163/9789004252868_017.

- Blackham, H. J. (2013). *The Fable as Literature*. London: Bloomsbury Academic. DOI: <http://dx.doi.org/10.5040/9781472554338.ch-001>.
- Boggs, R. S. (1993). *Index of Spanish folktales*. 2. pr. Helsinki: Suomalainen tiedeakatemia: Tiedekirja, distr.
- Bouwman, A. and Besamusca B. (2009). *Of Reynaert the Fox: Text and Facing Translation of the Middle Dutch Beast Epic Van Den Vos Reynaerde*. 1st ed., Amsterdam University Press. DOI: <https://doi.org/10.5117/9789089640246>.
- Castrén, P., Pietilä-Castrén, L., Berg, R. & Tuukkanen, T. (2000). *Antiikin käsikirja*. Helsinki: Otava.
- Corominas, J. (1987). *Breve diccionario etimológico de la lengua castellana*. 3. ed. muy rev. y mejorada, 4. reimpr. Madrid: Gredos.
- Corominas, J. (1954) *Diccionario crítico etimológico de la lengua castellana*. Madrid: Gredos.
- Delpech, F. (1998). *A propósito del Catálogo Tipológico del Cuento Folklórico Español*. Disparidades. *Revista De Antropología*, 53(1), 259–271. DOI: <https://doi.org/10.3989/rntp.1998.v53.i1.383>.
- Dundes, A., & Bronner, S. J. (2007). *Meaning of Folklore: The Analytical Essays of Alan Dundes*. Logan: Utah State University Press.
- Enges, P. (2012). ‘*Minä melkein uskon*’: yliluonnollinen ja sen kohtaaminen tenonsaamelaisessa uskomusperinteessä. Turku: Turun yliopisto.
- Espinosa, A. M. (1946). *Cuentos populares españoles: Recogidos de la tradición oral de España*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas.
- Goldberg, H. (1998). *Motif-Index of Medieval Spanish Folk Narratives*. Tempe: Medieval & Renaissance Texts & Studies 162.
- Honko, L. et al. (2013). *Theoretical Milestones: Selected Writings of Lauri Honko*. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica.
- Kaarlenkaski, T. (2021). *Katse ei-inhimilliseen: eläinkäänne perinnetieteissä*. Teoksessa: Hämäläinen, Anttonen, V., & Kauppi, P. (toim.), *Paradigma: Näkökulmia tieteen periaatteisiin ja käsityksiin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 329–349. 10.21435/ksvk.100.
- Kaarlenkaski, T. & Ung-Lanki, S. (2013). *Ikkunoita ihmistieteelliseen eläintutkimukseen*. *Elore*, 20(1). DOI: <https://doi.org/10.30666/elore.79044>.
- Kain, P. (1998). *How to Do Close Reading*. Writing Center at Harvard University.

- Kallinen, T. & Kinnunen, T. *Etnografia*. Teoksessa Vuori, J. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/metelmaopetus/>>. [Viitattu 28.3.2023.]
- Kinnunen, E. & Apo, S. (1998). *Perinteentutkimuksen terminologia*. [Kokeilup.]. Helsinki: Helsingin yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitos, Folkloristiikka.
- Kivilaakso, S. (2010). *Suomalaisen sadun varhaisia kehityslinjoja*. Teoksessa: Kolu K. (toim.), *Suomalainen satu 1, Kehittäjiä ja kehityslinjoja*. Helsinki: BTJ Kustannus.
- Koski, K. & Ukkonen, T. (2007). *Folkloristiikka ja kertovat tekstit*. *Elore*. 14 (1). DOI: <https://doi.org/10.30666/elore.78624>.
- Koski, K. (2011). *Kieli ja folklore – yhtä ja toista maata*. *Elore*. 18 (2). DOI: <https://doi.org/10.30666/elore.78966>.
- Koski, K. (2007). *Mikä kertomus on? Tieteidenvälisyyden haasteita 'kertomusten' tarkastelussa*, *Elore*, 14(1). DOI: <https://doi.org/10.30666/elore.78633>.
- Koski, M. (1992). *Erilaisia metaforia*. Teoksessa: Harvilahti, L., Kalliokoski, J., Nikanne, U. & Onikki, T. (toim.), *Metafora. Ikkuna kieleen, mieleen ja kulttuuriin*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 13–32.
- Kurke, L. (2011). *Aesopic conversations popular tradition, cultural dialogue, and the invention of Greek prose* (Course Book). Princeton: Princeton University Press. DOI: <https://doi.org/10.1515/9781400836567>.
- Larsen, N. E., Lee, K., & Ganea, P. A. (2018). *Do storybooks with anthropomorphized animal characters promote prosocial behaviors in young children?* *Developmental Science*, 21(3), e12590–n/a. DOI: <https://doi.org/10.1111/desc.12590>.
- Leach, M. & Fried, J. (1949). *Funk & Wagnalls standard dictionary of folklore, mythology, and legend*. Volume 1, A-I. Funk & Wagnall.
- Lefkowitz, J. (2018). 'Reflection: Listening to Aesop's Animals', in Peter Adamson, and G. Fay Edwards (eds), *Animals: A History*, OXFORD PHILOSOPHICAL CONCEPTS (New York, 2018; online edn, Oxford Academic).
- Lundell, T. (1989). Gender-Related Biases in the Type and Motif Indexes of Aarne and Thompson. Teoksessa: Bottigheimer, R. B. (toim.), *Fairy Tales and Society: Illusion, Allusion, and Paradigm*. 149–163. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Lähdesmäki, T., Hurme, P., Koskimaa, R., Mikkola, L., Himberg, T., *Menetelmäpolkuja humanisteille*. Jyväskylän yliopisto, humanistinen tiedekunta. <<http://www.jyu.fi/mehu>>. (Viitattu 30.04.2023.)

- Mann, J. (2009). *From Aesop to Reynard: Beast Literature in Medieval Britain*. Oxford ja New York: Oxford University Press.
- McClennen, S. A. (2001). "How to do a Close Reading." *Dr. McClennen's Close Reading Guide*. <http://www.personal.psu.edu/users/s/a/sam50/closeread.htm>.
- Onikki, T. (1992). *Paljon pystyssä*. Teoksessa: Harvilahti, L., Kalliokoski, J., Nikanne, U. & Onikki, T. (toim.), *Metafora. Ikkuna kieleen, mieleen ja kulttuuriin*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 33–59.
- Pedrosa, J-M. (2010). *Iberian Traditions of the International Folktale*. Teoksessa: Cabo Aseguinolaza, F., Abuín González, A. & Domínguez C. (toim.), *A Comparative History of Literatures in the Iberian Peninsula: Volume I*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. DOI: <https://doi.org/10.1075/chlel.xxiv.30ped>
- Propp, V. J. (1971). *Morphology of the folktale* (2nd ed. rev., 3rd pr. / rev. and ed. with a preface by Louis A. Wagner; new introd. by Alan Dundes.). Austin: University of Texas Press.
- Pöysä, J. (2010). *Lähiluku vaeltavana käsitteenä ja tieteidenvälisenä metodina*. Teoksessa: *Vaeltavat metodit*. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.
- Pöysä, J. (2015). *Lähiluvun tieto. Näkökulmia kirjoitetun muistelukerronnan tutkimukseen*. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura. DOI: <https://doi.org/10.30666/elore.79237>
- Rausmaa, P-L. (1996). *Suomalaiset kansansadut. 5, Eläinsadut*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Rimmon-Kenan, S. (1991). *Kertomuksen poetiikka*. Suom. Viikari, A. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Roth, K. (1998). *Crossing Boundaries: The Translation and Cultural Adaptation of Folk Narratives*. *Fabula*. [Online] 39 (3-4), 243–255.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). *KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkójulkaisu]*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus>. (Viitattu 20.03.2023.)
- Shapiro, K. (2008). *Human-animal studies. Growing the field, applying the field*. Ann Arbor: Animals and Society Institute.
- Swarzbaum, H. (1979). *The Mishle Shu'alim (Fox Fables) of Rabbi Berechiah Ha-Nakdan: A Study in Comparative Folklore and Fable Lore*. Kiron: Institute for Jewish and Arab Folklore Research.
- Thompson, S. (1946). *The Folktale*. New York: Holt, Rinehart and Winston.

- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Uther, H.-J. (2006). *The Fox in World Literature: Reflections on a “Fictional Animal.”* Asian Folklore Studies, 65(2), 133–160. <http://www.jstor.org/stable/30030396>.
- Uther, H.-J. (2004). *The types of international folktales: A classification and bibliography. 1, Animal tales, tales of magic, religious tales, and realistic tales, with an introduction*. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica.

Elektroniset lähteet:

- Tieteen termipankki 3.10.2022: Nimitys:aktantti (Tarkka osoite: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Folkloristiikka:aktantti>.)
- Tieteen termipankki 2.10.2022: Nimitys:aktori. (Tarkka osoite: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Folkloristiikka:aktori>.)
- Tieteen termipankki 25.4.2023: Filosofia:antropomorfismi. (Tarkka osoite: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:antropomorfismi>.)
- Tieteen termipankki 21.3.2023: Kirjallisuudentutkimus:eläineepos. (Tarkka osoite: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:eläineepos>.)
- Tieteen termipankki 18.01.2023: Nimitys:eläinsatu. (Tarkka osoite: <https://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Nimitys:eläinsatu>.)
- Tieteen termipankki 30.3.2023: Kirjallisuudentutkimus:konventio. (Tarkka osoite: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:konventio>.)
- Tieteen termipankki 20.1.2022: Folkloristiikka:lähiluku. (Tarkka osoite: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Folkloristiikka:lähiluku>.)
- Tieteen termipankki 30.3.2023: Folkloristiikka:motiivi. (Tarkka osoite: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Folkloristiikka:motiivi>.)
- Tieteen termipankki 29.3.2023: Ihmistieteet:representaatio. (Tarkka osoite: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Ihmistieteet:representaatio>.)
- Tieteen termipankki 30.3.2023: Folkloristiikka:satu. (Tarkka osoite: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Folkloristiikka:satu>.)
- Real Academia Española: Diccionario de la lengua española, 23.ª ed., [versión 23.5 en línea]. <https://dle.rae.es> [31.12.2021]
- Globalis. “Espanja.” Viimeksi muokattu 26.5.2015. Saatavilla: <https://www.globalis.fi/Maat/Espanja> Haettu: 28.11.2021.